

En uppföljning

Governo:
Anders Rånlund, Arvid Segerström
och Rebecka Strandberg

Bokstart i Sverige

KULTURRÅDET

Förord

Sex år har gått sedan Kulturrådet tog initiativ till Bokstart i Sverige genom stöd till fem pilotprojekt. 2020 är det sista året i ett treårigt regeringsuppdrag att sprida Bokstart till fler regioner och kommuner och vidga satsningen till förskolan.

Det är dags att stanna upp och undersöka vad som har hänt sedan 2014. Hur har Bokstart utvecklats i praktiken när lokala och regionala projekt möter barn och föräldrar för att stärka föräldrarnas roll för barnens språkutveckling? Projekten har prövat olika arbetssätt och metoder utifrån lokala förutsättningar och behov. Vilka är utmaningarna och framgångsfaktorerna? Hur skapar man förutsättningar för att projekten ska övergå i långsiktig verksamhet och hur ser rollfördelningen ut mellan kommuner, regioner och staten?

För att få underlag för en fortsatt utveckling av Bokstart gav Kulturrådet Governo i uppdrag att genomföra en kvalitativ kartläggning och analys av Bokstartprojekten.

I skrivande stund vet vi att regeringen i budgetpropositionen för 2021 föreslår att utbyggnaden av Bokstart ska fortsätta med statligt stöd. Även i fortsättningen kommer Kulturrådet att utveckla Bokstart i dialog med kommuner och regioner och stödja erfarenhetsutbyte och gemensamt lärande. Vi hoppas att denna rapport ska ge oss alla en god utgångspunkt både för den dialogen och för det fortsatta arbetet.

Lotta Brilioth Biörnstad
Enhetschef, Kulturrådet

Innehåll

1. Inledning.....	4
1.1 Bakgrund.....	4
1.2 Syfte och mål	4
1.3 Genomförande och metod.....	4
1.4 Begreppslista och förkortningar	7
1.5 Disposition	7
2. Bokstart	8
2.1 Bakgrund	8
2.2 Teoretiska utgångspunkter	10
2.3 Aktörerna inom Bokstart	13
2.4 Vanligt förekommande metoder inom Bokstart Sverige	18
3. Fallstudier: Bokstart i praktiken.....	21
3.1 Bokstart Solsidan – i Enköping	21
3.2 Bokstart Gotland	24
3.3 Bokstart Göteborg.....	27
3.4 Bokstart Härnösand	31
3.5 Bokstart i Skåne: Livets tre bokstartsögonblick.....	34
3.6 Bokstart i Sundbyberg.....	38
4. Bokstart i Sverige	41
4.1 Om projekten	41
4.2 Om samverkan	44
4.3 Om utvärdering, resultat och lärande	47
5. Slutsatser	51
5.1 Bokstartsatsningen – en samlad bild	51
5.2 Sammanfattande reflektioner och rekommendationer	56
Referenslista	59
Bilaga 1: Förteckning över de projekt som ingår i intervjustudien	63

1. Inledning

1.1 Bakgrund

Kulturrådets satsning Bokstart syftar till att stimulera språkutveckling hos barn och riktar sig till vårdnadshavare och vuxna i små barns närhet. Genom att tidigt i barnets liv introducera kontakt med litteratur och språkstimulerande aktiviteter (till exempel sjunga, leka, prata och ramsa) kan barns relation till och utveckling av språket främjas.

I korthet innebär Bokstart ett arbete med family literacy, alltså läsfrämjande insatser riktade till hela familjen. Kärnan i ett bokstartprojekt är att via nyblivna föräldrar hitta vägar för att främja barnens relation till litteratur och språk. För de bokstartprojekt som pågår i Sverige idag samverkar (oftast) aktörerna folk- och regionbibliotek, barnhälsovård och förskoleverksamhet. Det är således projekt som kräver och syftar till att främja samverkan mellan olika huvudmän, som har ett gemensamt uppdrag att arbeta med små barns språkutveckling.

Kulturrådet har under 2017–2020 uppdrag från regeringen att utvidga initiativet Bokstart till fler kommuner och regioner i landet samt koppla arbetet till förskolan (från 2018). Satsningen innebär möjligheter för kommuner och regioner att erhålla ersättning för projektverksamhet. Utöver detta bistår kulturrådet med annat stöd, exempelvis genom informationsmaterial och en webbplats (bokstart.se).

Mot denna bakgrund har Kulturrådet gett Governo i uppdrag att genomföra en uppföljning av initiativet Bokstart för att samla erfarenheter och kunskap kring arbetet hittills samt att presentera förslag och riktning för vidare införande av Bokstart i fler kommuner och regioner.

1.2 Syfte och mål

Uppdraget har två övergripande syften. För det första att bidra med en fördjupad förståelse för de olika projektens erfarenheter kring val av metoder, måluppfyllnad, målgrupper. För det andra handlar det om att bidra med en djupare förståelse för hur utveckling av hållbar och långsiktig samverkan mellan aktörerna kan ske. Slutligen ämnar denna undersökning att resultera i ett antal rekommendationer och förslag kring delar som är centrala för Kulturrådet att arbeta vidare med och sprida till fler kommuner och regioner.

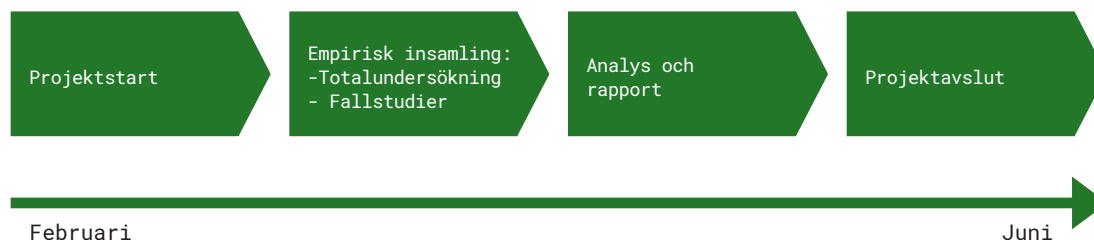
De övergripande frågeställningarna för denna undersökning lyder därför:

- Vad är den samlade bilden av projektens erfarenheter gällande metoder, målgrupper och måluppfyllnad?
- Hur arbetar projekten med samverkan mellan de olika aktörerna och huvudmännen? Vilka framgångsfaktorer och hinder kan identifieras?
- Vilka lärdomar är viktiga att sprida vidare till kommuner och regioner i framtiden i syfte att utveckla Bokstart?

1.3 Genomförande och metod

Empiriinsamlingen genomförs som en kvalitativ kartläggning av samtliga deltagande projekt och med fördjupande fallstudier i sex utvalda sådana. Detta ger både en övergripande bild över projektens samlade erfarenheter och en mer djupgående analys över hinder och framgångsfaktorer för arbetet med Bokstart.

Uppdraget har genomförts under perioden februari–juni 2020, enligt de fyra huvudsakliga faser som beskrivs nedan:

Projektstart

I projektstarten fastställdes frågeställningar och metodfrågor, uppdraget planerades och tidplanen detaljerades för ett effektivt och ändamålsenligt genomförande.

Efter ett gemensamt startmöte mellan uppdragsgivaren och Governo genomfördes inläsning av redan befintligt material om projekten och Bokstart som satsning. Därefter togs beslut om urval av projekt för fallstudierna i samråd med Kulturrådet. Resultatet av det inledande arbetet presenterades i en arbetsplan.

Empirisk insamling

Kulturrådet tillhandahöll kontaktuppgifter till lämpliga intervjupersoner i projekten och intervjuerna bokades in. Därefter togs förslag på intervjuguider fram som stämde av med Kulturrådet. Intervjustudien delades upp i två delar: en totalundersökning och en fördjupning.

Värt att notera gällande urvalet av intervjupersoner är att, i och med att de som intervjuades i stor utsträckning var de som driver arbetet eller personer som utsetts av dem, finns risk för viss skevhet i urvalet. Detta har beaktats vid både materialinsamling och analysen.

Totalundersökning

Totalundersökningen genomfördes genom att intervjua representanter från samtliga projekt som för verksamhetsåren 2018, 2019 och/eller 2020 har mottagit bidrag från Kulturrådet för att bedriva Bokstartprojekt. Dessutom inkluderades även arbetet i region Halland, som länge arbetat med Bokstart, men utan stöd från Kulturrådet, samt de tidigare genomförda pilotprojekten.

Sammantaget ingår 28 projekt i intervjustudien (se bilaga 1 för fullständig lista), inklusive de sex projekten som ingår i fördjupningen (se nedan). En intervju via telefon- eller videosamtal per projekt genomfördes för de 22 projekt som inte ingick in fördjupningen. I flera fall deltog här dock 2–4 personer vid samma intervjutillfälle. De intervjuade har i första hand utgjorts av kontaktpersoner från biblioteken, exempelvis projektledaren eller samordnaren för projekten.

Dessa intervjuer genomfördes främst under mars månad.

Fördjupning – Fallstudier

Vi har i denna uppföljning haft som utgångspunkt att i möjligaste mån kunna generalisera resultaten, för att kunna ge rekommendationer för vidare implementering av Bokstart i kommuner och regioner. Därför speglar urvalet av fall en variation av aspekter utifrån variabler såsom geografiska

och demografiska förutsättningar och kommunens eller regionens storlek. Andra variabler som tagits med i urvalsprocessen är huruvida projekten har haft möjlighet att genomgå både planering och arbete med den faktiska verksamheten, samt vilka samverkansparter som är inkluderade och involverade. Urvalet av de fördjupande fallstudierna är alltså tänkt att spegla och belysa en variation av aspekter och förutsättningar för Bokstart i kommunala och regionala kontexter. Mot denna bakgrund har, tillsammans med Kulturrådet, sex projekt valts ut för fördjupande fallstudier som ska belysa komplexitet, lärdomar och resultat inom Bokstart.

I fallstudierna har flera separata intervjuer genomförts med de samverkande aktörerna, ofta en intervju med projektledare/samordnare från bibliotek samt ytterligare separata intervjuer med involverade nyckelpersoner inom exempelvis barnhälsovården, öppna förskolan och förskolan.

Följande sex projekt har ingått i fördjupningsstudien:

1. *Bokstart Solsidan i Enköping.* Bokstart Solsidan är ett kommunalt projekt som har fått beviljade bidrag för två verksamhetsår.
2. *Bokstart Gotland.* Bokstart Gotland är ett regionövergripande projekt som sedan första ansökningsåret har bedrivit Bokstartprojekt.
3. *Bokstart i Göteborg.* Bokstart i Göteborg är ett av de första pilotprojekten som startade 2015.
4. *Bokstart i Härnösand.* Härnösand har blivit beviljade medel för två verksamhetsår.
5. *Bokstart i Skåne: Livets tre Bokstartsögonblick.* Projektet är ett regionövergripande projekt där ett stort antal av kommunerna i länet i olika grader är involverade.
6. *Bokstart i Sundbyberg.* Projektet har blivit beviljade medel i samtliga tre år.

Vid arbetets start var planen att genomföra de fördjupande intervjuerna inom ramen för fallstudien vid besöksintervjuer. Givet den uppkomna situationen med anledningen av covid -19 och begränsade möjligheter att genomföra resor vid denna tidpunkt genomfördes intervjuerna istället via telefon- eller videosamtal.

Totalt genomfördes här 30 intervjuer inom de sex projekten under perioden april–maj. Inom ramen för hela empiriinsamlingen genomfördes totalt 52 intervjutillfällen.

Analys och rapport

I denna fas sammanställdes och analyserades de empiriska resultaten från kartläggningen. Därefter arbetade Governo fram övergripande slutsatser och rekommendationer om det fortsatta arbetet med Bokstart. Resultatet från fasen presenteras i denna slutrapport.

Projektavslut

Efter faktagranskning från Kulturrådet sammanställdes den slutliga rapporten med utvecklade slutsatser och rekommendationer. Här genomfördes även ett gemensamt slutmöte för Governo och Kulturrådet.

1.4 Begreppslista och förkortningar

Begrepp/förkortning	Förklaring
KUR	Kulturrådet
SKR	Sveriges Kommuner och Regioner
KB	Kungliga biblioteket
BHV	Barnhälsovård: det arbetet som utförs av medarbetare på BVC eller inom central barnhälsovård på regionen. ¹
BVC	Barnvårdscentral: lokalen där barnhälsovård bedrivs. ²
FC	Familjecentral: en verksamhet där barnhälsovård, mödrahälsovård, öppen förskola och socialtjänst ingår i nära samverkan. ³
Förälder	Förstås som både vårdnadshavare och förälder
Regional biblioteksverksamhet	Benämns ibland som regionbibliotek eller länsbibliotek

1.5 Disposition

I *kapitel 2* beskriver vi översiktligt bakgrunden till projektet Bokstart i Sverige samt ger en övergripande bild av de teoretiska utgångspunkterna gällande tidigt läsfrämjande insatser. Även de berörda aktörernas olika förutsättningar för samverkan inom Bokstart redogörs för. I *kapitel 3* redovisas vad vår intervjustudie visat avseende de sex projekt som valts ut att studera som fallstudier. Denna beskrivning syftar till att ge en fördjupad bild av hur samverkan går till och fungerar samt ger ett antal konkreta exempel på hur arbetet i ett bokstartprojekt kan se ut idag. I *kapitel 4* redovisas vad som framkommit i den totala intervjuundersökningen samt Governos analys av resultaten. Slutligen redovisas Governos övergripande slutsatser och rekommendationer till Kulturrådet i *kapitel 5*.

1. Barnhälsovårdens rikshandbok, Nationell målbeskrivning för sjukskötersketjänstgöring inom BHV.

2. Ibid.

3. Ibid.

2. Bokstart

2.1 Bakgrund

Bokstart är en satsning som härstammar från den pilot i Storbritannien som inleddes redan 1992. Då gick den läsfrämjande organisationen BookTrust samman med biblioteket och barnhälsovården i Birmingham för att främja läsning till små barn. Vid en barnhälsokontroll lämnades böcker över till familjen och sjuksköterskan uppmuntrade föräldrarna att läsa med barnen. Idag är Bookstart ett omfattande program som bland annat innebär bokgåvor till alla barn i England och Wales samt mer inriktade lokala insatser, bland annat till familjer med sämre socioekonomiska förutsättningar (Bookstart Corner).^{4,5} Konceptet Bookstart har spridit sig och idag finns motsvarande satsning i omkring 30 länder. Bland annat i Japan, Nederländerna och Danmark. I alla dessa program är grunden tidiga läsfrämjande insatser till små barn. Det är vidare många som arbetar med metoder som hembesök. Ofta görs detta i samverkan med motsvarande barnhälsovård och förskolor eller liknande.⁶

2.1.1 Bokstarts framväxt i Sverige

Den nationella satsningen Bokstart initierades 2014 genom att Kulturrådet finansierade tre piloter: Göteborg, Landskrona och Södertälje. Upplägget var tydligt inspirerat av *Bogstart* i Danmark, vars kärna är läsfrämjande genom bokgåvor via hembesök av bibliotekarier.⁷ Målgruppen var föräldrar med barn mellan 0–3 år i "utsatta bostadsområden".⁸

De första svenska pilotkommunerna var således också valda utifrån faktorer som särskilt socioekonomiskt utsatta områden. Året därpå vidgades arbetet till att inkludera ytterligare två pilotprojekt, ett i Region Jämtland Härjedalen och ett i Västernorrland. Detta för att ge en bild över förutsättningarna i glesbygd men även i Västernorrlands fall Bokstart för asylsökande.⁹

Intentionen med Bokstart i Sverige var att både utveckla generella insatser till alla småbarnsfamiljer, samt riktade insatser till barnfamiljer i områden med störst behov. Pilotprojekten var främst utformade för att testa metoden med bokgåvor genom hembesök hos familjen, samt att utveckla samverkan, framför allt mellan folkbiblioteken och barnhälsovården.¹⁰

Bokstarts nuvarande satsning startade 2017 genom regeringens uppdrag till Kulturrådet att sprida Bokstart till fler kommuner och regioner. Uppdraget innebar även att stärka samverkan med förskolan.¹¹

---

4. Rydsjö (2012)

5. BookTrust, *Bookstart Baby Pack*

6. Kulturrådet, *Om Bokstart*

7. Kulturrådet, *Fem pilotprojekt utforskar hembesök och möjligheter till samverkan*

8. Slots- og Kulturstyrelsen (2017)

9. För vidare läsning bl.a.: Region Jämtland Härjedalen och Region Västernorrland (2019) och Widerberg (2018).

10. Kulturrådet, *Fem pilotprojekt utforskar hembesök och möjligheter till samverkan*

11. Regeringen (2017)

Målet med Bokstart är att:

- stärka föräldrar i deras betydelsefulla roll,
- utveckla samverkan mellan folkbibliotek, barnhälsovård och förskola samt med familjen,
- öka, och sprida, kunskap om små barns språk- och läsutveckling

Detta uppdrag lades upp genom att öppna upp för kommuner och regioner att ansöka om deltagande i satsningen. Satsningen består i stort av tre delar: Bokstartprojekt, Språknätverk och Idélabb. Denna rapport fokuseras på bokstartprojekten, dock kommer det kort redogöras för de andra två, då även de har bäring på arbetet i bokstartprojekten.

Projekt: Bokstart

Uppdraget att sprida Bokstart till fler kommuner och regioner genomfördes av KUR genom att öppna upp för dessa att ansöka om projektmedel för att starta arbetet med Bokstart. Alla kommuner och regioner kunde ansöka om att bedriva bokstartprojekt.

Det finns några villkor för hur bokstartprojekt ska vara upplagda. Huvudansökande ska vara folk- eller länsbibliotek i den kommun eller region som ansöker. Vidare ska projektet drivas i samarbete med minst två aktörer. Minst en av dessa ska vara BHV eller förskola. Den huvudsökande, alltså biblioteket, är primärt ansvarig i projektet.

För att det ska klassas som ett Bokstartinitiativ ska det:

- utgöra en långsiktig satsning för att tidigt stimulera språk- och läsutveckling hos barn
- rikta sig till barn i åldern 0–3 år och vuxna i deras närhet
- utgå från varje enskild familjs och barns behov
- stärka föräldrar i deras betydelsefulla roll för barnets språk- och läsutveckling
- utveckla hållbar samverkan mellan folkbibliotek, barnhälsovård och förskola

Något som är värt att poängtera här är att det inte finns några specifika riktlinjer för vilka metoder som bör användas eller om målgruppen ska definieras ytterligare. Det lämnas öppet för kommuner och regioner att själva tolka hur denna satsning ska se ut i deras kommun eller region och kontext.

Projekten som beviljas medel får även tillgång till det material som tagits fram av KUR. För inköp av böcker ska inte projektmedlen användas, istället hänvisas de sökande till Inköpsstödet till litteratur för folk- och skolbibliotek.¹²

Utöver de finansiella medel som projekten beviljas har även kompetensutvecklande insatser såsom konferenser med utbildning och erfarenhetsutbyte för deltagande projekt genomförts. Även stöd med informationsmaterial och kunskapsspridning är en del av arbetet för Kulturrådet. Det material som KUR för närvarande tillhandahåller bokstartprojekten är informationsmaterial om små barns språkutveckling i olika åldrar (6 månader, 12 månader, 18 månader och 3 år) på 25 olika språk, folder med tips och råd till föräldrar om tidigt läsfrämjande, kort att använda i kontakt med familjerna, samt tygkassar med Bokstarts logotyp.¹³

---

12. Kulturrådet, *Bokstart: Projekt*

13. Kulturrådet, *Informationsmaterial*

Språknätverk

En annan del av Bokstart är möjligheten för kommuner och regioner att ansöka om medel för att starta ett språknätverk. Ett språknätverk syftar till att utveckla samverkan mellan samma aktörer som bokstartprojekten. Med medel för språknätverk kan kommuner eller regioner utveckla ett nätverk för kunskap- och erfarenhetsutbyte för de relevanta aktörerna inom Bokstart. Inom språknätverket kan t.ex. dialogmöten, workshops och fortbildning arrangeras för deltagarna.¹⁴

Bokstart Idélabbet

Den tredje delen av Bokstart är Idélabbet. Denna del ingår egentligen inte i uppföljningens omfattning, men idélabbet har ändå visat sig ha bäring på vissa delar i kommunernas arbete, varför en kort redogörelse för detta ges här.

Idélabbet är ett utvecklingsprogram som erbjudits vissa kommuner inom ramen för Bokstart. Utbildningen genomförs med process- och metodstöd av Innovationsguiden på SKR. Metoderna bygger på tjänstedesign som utgår från användarnas behov. Sex kommuner har deltagit. Målsättningen med utbildningen är att skapa större förståelse för föräldrarnas och barnens behov, nå fler föräldrar, få tillgång till ny kunskap, finna och testa nya arbetssätt för att inspirera och stärka föräldrar och barn. Utbildningen genomförs i team med medarbetare från olika professioner som tillsammans ringar in Idélabbets övergripande fråga: "Hur kan vi tillsammans stärka språkutvecklingen hos barn 0–3 år?"¹⁵

2.2 Teoretiska utgångspunkter

I detta avsnitt redogörs för några centrala teoretiska utgångspunkter för denna rapport. För det första handlar det om tidigt läsfrämjande. I denna studie är ambitionen inte att ge en komplett bild över tidigare forskning inom ämnet. Vi söker istället svar på frågorna om vad som är kärnan i det som kallas för *family literacy* och hur det ska förstås. Samt huruvida det finns en samstämmighet i hur effektivt det är att arbeta med tidiga läsfrämjande insatser riktade till familjer med små barn. För det andra handlar det om samverkan som begrepp och hur detta förstås i sammanhanget Bokstart.

2.2.1 Tidiga läsfrämjande insatser

I Kulturrådets handlingsprogram för läsfrämjande definieras detta som att:

- ta bort hinder för läsning och öppna vägar till litteratur
- bidra till att människor kan utveckla alla sina språk
- stärka läsarens självförtroende och läsaridentitet
- öka tillgången till en mångfald av litteratur på olika språk och i olika format för läsare i alla åldrar
- ge fler möjlighet till konstnärliga upplevelser genom litteratur.¹⁶

Bokstart handlar om *tidiga* läsfrämjande insatser. Med detta menas insatser som ovan, men riktade till små barn (0–3 år). När det gäller tidiga läsfrämjande insatser finns det en hel del forskning som pekar på vissa aspekter som är viktiga att beakta.

---

14. Kulturrådet, *Bokstart: Språknätverk*,

15. Kulturrådet, *Sluta gissa börja fråga!*

16. Kulturrådet, *Handlingsprogram för läsfrämjande 2019: Främja läsning*

”Barn som läser bättre än sina jämnåriga läser mer, och blir därmed ännu bättre på att läsa. Barn som läser sämre läser mindre, med följden att de ytterligare hamnar efter.”¹⁷

Så beskrivs läsningens så kallade Matteuseffekt av Jonas Andersson. Detta kan ses som grunden i att arbeta med tidiga läsfrämjande insatser. Barn som tidigt lär sig avkodning har en tendens att i större utsträckning skapa en läsidentitet, förknippa läsningen med något positivt och därmed också läsa mer – vilket innebär mer övning. Det omvända gäller för barn som är sena i sin läsutveckling.¹⁸ Detta, konstaterar Andersson, bäddar för att tidiga läsfrämjande insatser kan få stor effekt för barns positiva förhållande till läsning.

En central del av tidig lässtimulans och läsfrämjande är vad som kallas *family literacy interventions* eller *family literacy programs*. *Literacy* eller litteracitet kan förstås som skriftspråkighet, även om begreppet på senare år vidgats något till att inkludera fler dimensioner av färdigheter kopplade till språket.¹⁹ *Family literacy* kan sammanfattas som familjens aktiviteter kopplade till *literacy*^{20, 21}, även om begreppet i sig inte är helt enkelt att definiera.²² *Family literacy programs* kan således förstås som läsfrämjande insatser som riktar sig till familjerna utifrån deras betydande roll för barnens språkutveckling.²³

Såsom Läsdelegationen konstaterar verkar det råda konsensus om föräldrarnas betydelse för barns tidiga språkinläring inom forskningen.²⁴ Vidare konstaterar bland annat Bonci i en litteraturöversikt över forskning kring *family literacy* att ”Parents are a child’s first educator”.²⁵ Utöver att fastställa föräldrarnas viktiga roll i barnens språkutveckling hävdas även att tidig intervention är central för barnens språkutveckling och har långsiktiga effekter. En annan forskningsöversikt konstaterar att även föräldrarnas involvering i barnens läsning är fundamental för tidig språkutveckling.²⁶ Att föräldrarna och familjen spelar en viktig roll för barnens språkutveckling verkar det således inte råda några tvivel om.

Frågan återstår hur aktörer som verkar för att främja barns språkutveckling kan arbeta med detta på ett effektivt sätt. Det har under senare år genomförts en rad insatser, program och projekt inom ramen för *family literacy*. Vidare har dessa visat sig vara effektiva i att främja en god språkutveckling bland barnen och att stärka familjen i denna roll.^{27, 28}

”Sådana program har uppvisat hög effektivitet både vad avser att förbättra barns läs- och skrivförmåga och föräldrars förmåga att ge barnen stöd.”²⁹

Studier av Bookstarts effekter har visat att barnen har dragit fördelar av insatserna inom programmet. På kort sikt kunde det urskiljas skillnader på både barnens och föräldrarnas attityder till läsning

---

17. Andersson (2015), s.29

18. Andersson (2015)

19. Rydsjö (2012)

20. Taylor via Andersson (2015)

21. Bonci (2011)

22. Ibid.

23. Andersson (2015)

24. SOU 2018:57

25. Bonci (2011)

26. Eurydice (2011)

27. Carpentieri m.fl. (2011)

28. Andersson (2015)

29. SOU 2018:57 s.51

och litteratur, på längre sikt har de presterat bättre i skolan.³⁰ Även erfarenheterna från Bogstart i Danmark vittnar om att arbetet har mottagits positivt av familjerna och att det har påverkat föräldrarnas attityder.³¹ Vidare har sådana initiativ även visat sig ha ytterligare fördelar för familjer med sämre socioekonomiska förutsättningar³², exempelvis genom ökat socialt och kulturellt kapital och ökat självförtroende i föräldraskapet hos mottagarna.³³ Det mesta pekar på att sådana program är effektiva och således viktiga att satsa på för att främja barns språkutveckling. Som Carpentieri påpekar är frågan alltså inte om insatser inom *family literacy* fungerar, utan hur bra de fungerar i relation till andra alternativ, t.ex. insatser inom förskolan och skolan.

2.2.2 Samverkan

Samverkan mellan olika samhällsaktörer är någonting som länge diskuterats inom svensk förvaltning och offentlig verksamhet. Det är ofta den givna lösningen på många organisatoriska utmaningar, inte minst inom den offentliga sektorn. Samverkan definieras på ett ändamålsenligt sätt av Socialstyrelsen där samverkan förstås som ett "övergripande gemensamt handlande på organisatoriskt plan för ett visst syfte".³⁴

Som utgångspunkt för att beskriva och analysera samverkan inom ramen för Bokstart används i denna studie "Samverkanstrappan". Samverkanstrappan används för att illustrera olika nivåer av samverkan. Den är inte på något sätt uttömmande när det gäller att ge svar på de ofta komplexa utmaningar som finns kopplade till samverkan. Den kan dock utgöra en god grund för analysen. Samverkanstrappan finns i många former och skepnader, men ursprungligen kan den återfinnas i Söderhamnskommitténs rapport i form av en samverkanspiral.³⁵ Den vidareutvecklas senare av Samordnaren för unga som varken arbetar eller studerar.³⁶ Nedan presenteras en omarbetad version av den modellen.

Figur 1: Samverkanstrappa

Källa: SOU 2018:11, s. 6, omarbetad av Governo

30. Rydsjö (2012). Se kapitel 4.

31. Slots- och Kulturstyrelsen (2017)

32. Författaren benämner dessa grupper som "disadvantaged families", som här översätts till familjer med sämre socioekonomiska förutsättningar.

33. Carpentieri m.fl. (2011)

34. Socialstyrelsen, Termbank: Samverkan

35. SOU 1998:89

36. SOU 2018:11

Denna, relativt enkla, figur beskriver olika nivåer av samverkan. Den första handlar om att det finns arenor för samtal och diskussion. Den andra nivån berör det som kallas samsyn, vilket handlar om att det finns en gemensam målbild och förståelse för de olika professionernas och aktörernas uppdrag och arbete. De två första nivåerna kommer i denna rapport beskrivas som *strukturell samverkan*. Den strukturella samverkan förstås som att det finns en struktur där samverkan på strategisk och operativ nivå kan ske. Det finns fora i form av nätverk, ledningsgrupp, samverkansgrupper eller dylikt där samtal och diskussioner kan ske och samsyn kan ta form. I de första två nivåerna ingår även insatser för att skapa vad som kan kallas för en *samverkanskultur*, vilket kan förstås som organisationens, cheferna och medarbetarnas, attityder och vana av att samverka.

Den tredje nivån handlar om att samarbete sker i avgränsade frågor eller uppgifter. Det kan exempelvis handla om att dela viss information mellan aktörer eller att planera uppgifter som sedan mer eller mindre utförs separat av de samverkande parterna. Den fjärde nivån innebär att två aktörer agerar som en. I dessa fall har två aktörer gått ihop vad gäller verksamhetens planering och uppföljning samt att insatser genomförs tillsammans. Detta kan t.ex. ta sig i uttryck när biblioteken och BHV gör hembesök tillsammans.

Viktigt att betona är att nivåerna på denna trappa *inte* är värderande på något sätt. Det är inget självändamål att söka sig mot högre trappsteg. Samverkan ska vara ändamålsenlig. Att lägga ned mer tid och möda på att samverka mer än man behöver kan vara kontraproduktivt. Olika uppdrag och uppgifter kräver olika nivåer av samverkan. Trappan är endast ett teoretiskt ramverk för att förstå och förklara den samverkan som sker i olika verksamheter.³⁷

2.3 Aktörerna inom Bokstart

I detta avsnitt beskrivs de olika aktörernas förutsättningar för läsförbättringsinsatser inom ramen för Bokstart. Dels redogörs för verksamheternas uppdrag, dels beskrivs hur deras förutsättningar för samverkan inom Bokstart ser ut.

2.3.1 Biblioteksväsendet

Biblioteken ska "främja litteraturens ställning och intresset för bildning, upplysning, utbildning och forskning samt kulturell verksamhet i övrigt. Biblioteksverksamhet ska finnas tillgänglig för alla".³⁸ Det allmänna biblioteksväsendet utgörs av flera former av bibliotek.

Det finns ett övergripande krav om samverkan, som gäller mellan biblioteken inom det allmänna, och är kopplat till att främja tillgången till biblioteken.³⁹ Det finns dock inga särskilda krav på att samverkan bör ske med andra aktörer.

Både kommuner och regioner ska enligt bibliotekslagen anta biblioteksplaner för sin biblioteksverksamhet. Planen ska följas upp tillsammans med ansvarig myndighet (KB)⁴⁰ och vara politiskt antagen

---

37. Det finns givetvis andra ramverk eller förklaringsmodeller för samverkan som är mer praktiskt tillämpningsbara. Exempelvis kan Malin Öglunds (2013) taxonomier för bibliotekens samarbeten rekommenderas för verksamheter som är intresserade av mer konkret vägledning för samverkan.

38. Bibliotekslag (2013:801), 2§

39. Bibliotekslag (2013:801), 14§

40. Förordning (2008:1421)

i kommunen eller regionen.⁴¹ 2019 hade alla regioner och 94 procent av alla kommuner en sådan plan.⁴² Vad planerna ska innehålla regleras inte i lag, dock har KB tagit fram en vägledning för hur en sådan kan utformas. Där lyfts bl.a. att biblioteksverksamhetens inriktning bör beskrivas, samt samverkan och samarbete inom och utom biblioteksväsendet.⁴³ I de kommunala fallen beskrivs samverkan i någon form i 89 procent av planerna. I de planer samverkan *inom* kommunen beskrivs handlar det ofta om samarbete mellan folkbiblioteken och BVC, till exempel kopplat till gåvoböcker eller barnets språkinläring.⁴⁴ När det gäller barn och unga så nämner 91 procent av planerna det, varav 69 procent benämner barn och unga som en egen målgrupp. Det framgår även att fokus ofta ligger på de mindre barnen. Vidare berör 39 procent specifikt barn med annat modersmål än svenska.⁴⁵ Även Bokstart beskrivs i en del biblioteksplaner.

Regional biblioteksverksamhet

Den regionala biblioteksverksamheten har en lång historia i Sverige och regleras i bibliotekslagen. Sedan 90-talet har denna verksamhet, som tidigare benämndes som länsbibliotek, legat under landstingens, numera regionernas, huvudmannaskap. Uppdraget för regionbibliotek skiljer sig från övriga verksamhetsformer genom att de inte förmedlar litteratur i en publik verksamhet.⁴⁶ Den regionala biblioteksverksamheten har istället som främsta uppdrag att arbeta med biblioteksutveckling för folkbiblioteken. Vidare har de en strategisk, stöttande och samordnande roll. Regionbiblioteken skapar *nätverk* för länets bibliotekschefer och mellan andra relevanta aktörer.

Regionbiblioteken är organiserade inom regionernas kulturförvaltningar och ingår även inom ramen för Kultursamverkansmodellen i samtliga regioner förutom Stockholm. De har ett tydligt ansvar att verka för att främja samverkan bland folkbiblioteken och utgör på så sätt en länk mellan kommunerna och staten. Finansieringen utgår främst från den regionala kulturbudgeten. Vidare fördelas också ungefär 2 procent av de statliga medlen som delas ut via Kultursamverkansmodellen till biblioteksverksamheten hos regionerna. Den regionala biblioteksverksamheten i landet utgörs av ett 80-tal helårsarbetskrafter.⁴⁷

Folkbibliotek

Folkbiblioteken är en kommunal angelägenhet och ansvaret fastställs i bibliotekslagen. I varje kommun ska det enligt lagen finnas folkbibliotek och dessa ska vara tillgängliga för alla och vara "anpassade till användarnas behov". På folkbiblioteken ska allmänheten kunna låna eller tillgå litteratur avgiftsfritt. Vidare har folkbiblioteken ett antal bestämmelser om särskilda områden som ska beaktas. Ett av dessa har särskild bäring på Bokstart, då folkbiblioteken ska "ägna särskild uppmärksamhet åt barn och ungdomar för att främja deras språkutveckling och stimulera till läsning, bland annat genom att erbjuda litteratur utifrån deras behov och förutsättningar".⁴⁸ Även de nationella minoriteterna och personer med annat modersmål än svenska ska ägnas särskild uppmärksamhet, t.ex. genom att erbjuda litteratur på de nationella minoritetsspråken, andra språk än svenska och lättläst svenska.⁴⁹

---

41. Bibliotekslag (2013:801), 18§

42. Kungliga biblioteket, *Biblioteksplaner*

43. Kungliga biblioteket (2017a)

44. Kungliga biblioteket (2017b)

45. Kungliga biblioteket (2017b)

46. Pilerot, Ola (2019)

47. Sveriges Kommuner och Regioner (2019a)

48. Bibliotekslag (2013:801), 8§

49. Bibliotekslag (2013:801), 5§

2019 fanns det 1091 öppna folkbibliotek i Sverige varav 404 av dessa är integrerade folk- och skolbibliotek. Vidare finns det utlåningsställen som inte är reguljärt bemannade, exempelvis filialer eller bokbussar.⁵⁰ Folkbiblioteken arbetar ofta med att erbjuda användarna olika sorters aktiviteter kopplat till litteratur och kultur. Det kan till exempel handla om boksamtal, biblioteksinformation för studerande, berättar- eller sagostunder, internetkurser eller liknande. Antalet aktiviteter har de senaste åren ökat, medan andelen som riktar sig till barn och unga (0–17 år) har minskat, från 61 procent 2015 till 57 procent 2019. När det gäller Bokstart har dock antalet aktiviteter i samarbete med BVC ökat från 3171 år 2015 till 5981 år 2019.⁵¹

Det finns inga specifika bestämmelser i bibliotekslagen att biblioteken bör eller ska samverka med andra verksamheter utanför biblioteksväsendet.⁵² Det är dock vanligt att folkbiblioteken har etablerade samarbeten med både förskola och BVC. 2012 nämner 43 procent av kommunerna ett samarbete med BHV. 57 procent av kommunerna nämner samarbete med förskola eller särskild verksamhet med barn i åldern 0–6 år.⁵³ När folkbiblioteken själva blir tillfrågade uppger 53 procent att de har ett etablerat samarbete med BVC och 64 procent för förskolan.⁵⁴

I Hampson Lundhs och Michniks enkätstudie om samverkan mellan BHV och biblioteken visar resultaten på att samverkan mellan dessa aktörer är mycket vanligt förekommande. Dock visar denna kartläggning att samarbeten oftast bygger på kontakter vid behov mellan bibliotekarier och BVC-personal. En knapp tredjedel av bibliotekarierna anser emellertid att samarbetet bygger på planerade kontakter. Samma enkätstudie visar på att de vanligaste metoderna som dessa aktörer samarbetar kring är bokgåvor till barn 0–2 år, vilket också lyfts av Rydsjö i en annan studie.⁵⁵ Andra vanliga sätt är genom informationsspridning om varandras verksamheter och föräldraträffar på biblioteken. En ytterligare intressant aspekt är att folk- och barnbibliotekarierna upplever att bibliotekschefer, BHV-samordnare, länsbibliotekarier och berörda politiker sällan deltar i planeringen av samarbetet mellan biblioteken och BHV, eller att de inte vet om de gör detta.⁵⁶

Sammanfattningsvis går det att se att samverkan ofta sker mellan biblioteken och BHV, dock utan att det finns tydliga strukturer och förankring kring denna samverkan.

2.3.2 Barnhälsovård (BHV)

Barnhälsovårdens uppdrag är omfattande och täcker många delar av barnens hälsa. Huvudmännen för barnhälsovården är regionerna. Barnhälsovården organiseras i barnhälsovårdscentraler (BVC) som kan bedrivas både offentligt och av en privat aktör. Vidare kan en BVC ingå i en familjecentral. BHV regleras i Hälso- och sjukvårdslagen, dock finns inga specifika mål för just BHV:s verksamhet.⁵⁷ Socialstyrelsen, som bl.a. har ansvar över att ta fram nationella riktlinjer för barnhälsovården, definierar verksamhetens mål i både termer av hälsofrämjande och förebyggande arbete. Barnhälsovården ska "bidra till bästa möjliga fysiska, psykiska och sociala hälsa för barn".⁵⁸ Detta görs genom både generella insatser till alla barn och riktade insatser till barn med ytterligare behov.

---

50. Kungliga biblioteket (2019)

51. Kungliga biblioteket (2019)

52. SOU 2018:57

53. Kungliga biblioteket (2012)

54. Ibid.

55. Rydsjö (2012)

56. Hampson Lundh & Michnik (2014)

57. Socialstyrelsen (2014)

58. Ibid.

Vad gäller barnens språkutveckling ingår det i barnhälsovårdens uppdrag att främja denna. Detta motiveras utifrån att barn med språkstörningar har större risk att utveckla andra problem kopplat till utbildning och social hälsa. Det är därför viktigt att BHV beaktar detta i sitt uppdrag givet barnets generella hälsoläge.

Barnhälsovårdens rikshandbok beskriver de insatser som bör ges till alla barn när det gäller språkutveckling: "Främja en god kommunikativ miljö och god språklig stimulans genom information och vägledning utifrån varje enskild familjs och barns behov" och "Alla föräldrar ges möjlighet och utrymme att prata om barnets kommunikation och språk. De ges även möjlighet att berätta hur man samtalar, läser och leker i hemmet". Vidare rekommenderas även att språkliga undersökningar görs med jämna mellanrum under barnets första levnadsår. En språkscreening genomförs vid ca 2,5–3 års ålder. Om det finns behov ska även andra professioner kontaktas, bland annat förskolan. Vidare kan BVC arbeta med att vägleda och hänvisa barnet och föräldrarna till biblioteken i tidig ålder. Detta lyfts även i Socialstyrelsens vägledning för BHV att samarbete mellan BVC och biblioteken är önskvärt, via goda exempel i Halland och Uppsala.⁵⁹ Barnhälsovårdens rikshandbok lyfter även Bokstart som ett exempel på hur BHV kan arbeta med preventivt språkligt arbete, utifrån samarbete kring bokgåvor.⁶⁰

Barnhälsovården arbetar bland annat med metoder som hälsobesök, hembesök och föräldrastöd i grupp.^{61, 62, 63} Uppläggen kan skilja sig mellan regionerna.⁶⁴ I alla regioner finns ett så kallat centralt barnhälsovårdsteam. Detta ansvarar för att utveckla och kvalitetssäkra vården. I dessa ingår ofta logopedier eller folkhälsovetare. Som är viktiga professioner för språkutveckling och hälsofrämjande.⁶⁵

När det gäller samverkan finns det generella krav på vården att samverka med andra verksamheter i planeringen och utvecklingen av vården.⁶⁶ Vidare har BHV en skyldighet att samverka kring barn som far illa eller riskerar att fara illa.⁶⁷ Vad gäller den hälsofrämjande delen av arbetet finns det inte lika tydliga krav på samverkan. Sammanfattningsvis kan ett citat från Länsdelegationen lämpligen formulera bibliotekens och barnhälsovårdens gemensamma intressen i barns språkutveckling:

"Enligt bibliotekslagen ska folkbiblioteken ägna särskild uppmärksamhet åt barn och ungdomar för att främja deras språkutveckling och stimulera till läsning. Till barnhälsovårdens uppdrag hör att kontrollera, stödja och följa upp barnets språkutveckling. De båda institutionerna bibliotek och barnhälsovård möts här i ett gemensamt uppdrag. "⁶⁸

---

59. Ibid. s. 88.

60. Barnhälsovårdens rikshandbok, *Preventivt språkligt arbete*

61. Barnhälsovårdens rikshandbok, *Hälsobesök*

62. Barnhälsovårdens rikshandbok, *Hembesök*

63. Barnhälsovårdens rikshandbok, *Föräldrastöd i grupp*

64. Denna beskrivning utgår från Barnhälsovårdens rikshandbok som utgör en rekommendation och stöd för hur regioner kan lägga upp detta arbete. Se *Barnhälsovårdens rikshandbok, Barnhälsovårdens nationella program*

65. Barnhälsovårdens rikshandbok, CBHV-team

66. HSL (2017:30).11 kap. 3§ respektive 7 kap. 7§

67. HSL (2017:30), 5 kap. 8§

68. SOU 2018:57, s. 54

2.3.3 Förskola

Förskolan i Sverige ligger under kommunernas ansvar. Förskoleenheterna drivs antingen av kommunen som huvudman eller av enskilda efter att detta godkänts av kommunen.⁶⁹ Alla barn som är bosatta i Sverige ska erbjudas förskoleplats efter att de fyllt tre år, barn under tre år ska erbjudas förskola i den omfattning som det behövs med hänsyn till föräldrarnas sysselsättning eller situation.⁷⁰

Förskolans övergripande uppdrag är enligt skollagen att ” [...] stimulera barns utveckling och lärande samt erbjuda barnen en trygg omsorg”⁷¹. I läroplanen formuleras även förskolans uppdrag när det gäller barnens språkutveckling: ”Förskolan ska därför lägga stor vikt vid att stimulera barnens språkutveckling i svenska, genom att uppmuntra och ta tillvara deras nyfikenhet och intresse för att kommunicera på olika sätt.”⁷² Detta ska bl.a. ske genom högläsning och samtal om litteratur. Även barn med annat modersmål än svenska ska ges möjlighet att utveckla detta språk parallellt med det svenska språket.⁷³ Läroplanen reviderades 2018 och en av ändringarna var att läsningens betydelse skulle lyftas fram tydligare än innan.⁷⁴

En stor del av alla barn i Sverige är inskrivna i förskolan. År 2018 gick 85 procent av alla barn i åldrarna 1–5 i förskolan.⁷⁵ Det gäller särskilt de lite äldre barnen medan endast 48 procent av ettåringarna var inskrivna i förskolan, jämfört med 92 procent av treåringarna.⁷⁶ Andelen skiljer sig även mellan olika grupper, samt mellan och inom kommuner. Det är främst barn till nyinvandrade och arbetslösa föräldrar som i lägst utsträckning nyttjar förskola (ungefär 79 procent av barn 3–5 år).⁷⁷ Vidare kan det finnas stora skillnader inom kommuner t.ex. mellan olika bostadsområden. I ett av Stockholms mest socioekonomiskt utsatta områden var det 85 procent av två-åringarna som var inskrivna i förskolan, jämfört med 98 procent i området med högst socioekonomiskt index.⁷⁸

I förskolan pågår utvecklingsarbeten vad gäller små barns språkutveckling i förskolan. Dessa sker på både kommunal nivå och genom nationella satsningar. En sådan är *Läslyftet* som är en kompetensutveckling i språk-, läs-, och skrivdidaktik. Denna satsning bygger på ett kollegialt lärande och riktar sig främst till förskolelärare.⁷⁹

Förskolans samverkan med eller tillgång till bibliotek är inte reglerad.⁸⁰ Läsdelegationen lyfter i sitt slutbetänkande att det förefaller finnas en ojämlikhet i hur förskolor i landet arbetar med läsning och barnlitteratur.⁸¹ Förskolan samarbetar idag i viss utsträckning med folkbiblioteken, detta kan ske exempelvis genom bokbussars besök på förskolan eller att förskolan besöker biblioteken.

---

69. Skollag (2010:800), 2 kap. 2§, 5§

70. Skollag (2010:800), 8 kap. 3–7§§

71. Skollag (2010:800), 8 kap. 2§

72. Läroplan för förskolan (SKOLFS 2018:50), s. 8

73. Läroplan för förskolan (SKOLFS 2018:50)

74. Regeringen, *En förtydligad läroplan ska höja kvaliteten i förskolan*

75. Sveriges Kommuner och Regioner (2019b)

76. Skolverket (2018)

77. Ibid.

78. Sveriges Kommuner och Regioner (2019c)

79. Skolverket, *Läslyftet i förskolan*

80. SOU 2018:57

81. SOU 2018:57 s. 57

2.3.4 Andra verksamheter med bäring på Bokstart

Nedan redogörs för några andra verksamheter eller aktörer som har bäring på Bokstart.

Öppen förskola

Öppen förskola är en pedagogisk verksamhet som kommuner får erbjuda sina medborgare. Öppen förskola ska erbjuda pedagogisk verksamhet till barn och en social gemenskap till de medföljande.⁸² Öppen förskola skiljer sig från förskolan i att det är en verksamhet för både föräldrar och barnen. Det finns ca 500 öppna förskolor i Sverige, varav hälften av dessa ingår i en familjecentral. Det finns stora regionala skillnader i förekomsten av kommunal öppen förskola, ungefär var fjärde kommun saknar helt öppen förskola medan det är mer vanligt förekommande i de större storstadsområdena.⁸³ SKR ser att den öppna förskoleverksamheten skulle kunna ha en särskild betydelse som arena för språk och integration för utrikes födda, särskilt kvinnors etablering i samhället lyfts.⁸⁴

Även Svenska kyrkan bedriver öppen förskola, som dock inte är kopplad till den kommunala öppna förskolan.⁸⁵

Familjecentral

En familjecentral är en organisatorisk lösning för flera verksamheter som riktar sig till barn. För att kalla sig för en familjecentral bör följande verksamheter ingå: barnhälsovård, barnmorskemottagning, social rådgivning och stöd (socialtjänst) samt öppen förskola.^{86,87} Det finns visserligen andra varianter av familjecentraler där även andra verksamheter ingår. I praktiken handlar det om att olika huvudmän och verksamheter samlas i samma organisatoriska lösning för att främja samverkan kring en gemensam målgrupp. Familjecentraler framhålls i många sammanhang som en viktig och välfungerande form för att åstadkomma organiserad samverkan kring barn och unga, t.ex. när det gäller tidiga samordnade insatser (TSI).

2.4 Vanligt förekommande metoder inom Bokstart Sverige

Bokstartskonceptet så som det vanligtvis har kommit till uttryck har ansetts bygga på det personliga mötet kring en bokgåva. När det nuvarande regeringsuppdraget om Bokstart inleddes valde dock Kulturrådet att inte slå fast någon exakt definition av vad bokstartsmetodiken innebär eller hur projekten skulle arbeta. Man såg det som en fördel att Bokstarts utformning och val av metoder skulle få styras mer av lokala behov och förutsättningar än under pilotperioden. I det följande beskrivs de vanligaste läsfrämjande metoderna som bokstartprojekten arbetat med. Dessa beskrivningar utgör varken ett ideal eller avser att beskriva alla aspekter av metoderna. Det är istället en gruppering av de tre huvudsakliga inriktningar av metoder som förekommer i projekten. De olika variationerna och ytterligare förekommande metoder beskrivs i kapitel 4.

---

82. Skollag (2010:800), 25 kap. 3§

83. Skolverket, *Statistik över annan pedagogisk verksamhet*

84. Sveriges Kommuner och Regioner (2019c)

85. Svenska Kyrkan, *Öppen förskola*

86. Socialstyrelsen (2014)

87. Föreningen för Familjecentralers Främjande, *Familjecentralen – en mötesplats för alla blivande föräldrar och barnfamiljer*

2.4.1 Hembesök

Hembesökens kärna är så kallad *uppsökande verksamhet*. Begreppet kommer från socialtjänstlagen och inom socialtjänsten handlar den uppsökande verksamheten om att "främja förutsättningar för goda levnadsförhållanden".⁸⁸ Verksamhetens uppgifter genomförs alltså på annan plats än i verksamheternas lokaler. Detta är ett vanligt arbetssätt inom BHV och socialtjänsten. För biblioteken är utåtriktad verksamhet heller inte helt obekant. Det har dock främst skett genom samarbete med BHV via föräldrträffar och bokgåvoprogram.⁸⁹ Att själva arbeta med hembesök är däremot ett nytt arbetssätt för folkbiblioteken.

Tillvägagångssättet för hembesöken kan givetvis skilja sig utifrån lokala förutsättningar och angreppssätt. Dock är några element gemensamma för hur metoden tar sig uttryck. Hembesöken innebär att en eller två personer (bokstartare) besöker föräldrar med barn inom en viss målgrupp och lämnar en bokgåva. Bokstartarna kommer oftast från biblioteken och kan vara såväl bibliotekarier som annan bibliotekspersonal. I vissa fall utgörs de dock av sjuksköterskor från BHV eller pedagoger från öppna förskolan.

I samband med överlämnandet av bokgåvan läser bokstartarna ofta tillsammans med barnet och föräldrarna. Bokstartarna pratar också med föräldrarna om språkutveckling och vikten av läsning med små barn. Informationsmaterial om språkutveckling och om satsningen Bokstart delas även ut. I samtalet brukar bokstartarna höra sig för om föräldrarna och barnens läsvanor och föräldrarna ges möjlighet att ställa frågor.

Kärnan i hembesöken beskrivs ofta som det personliga mötet. I detta möte förmedlar bokstartaren ett budskap om att läsning med små barn är viktigt för språkutvecklingen. Att bokstartarna läser med barnen är dels för att visa hur föräldrarna kan göra, dels för att illustrera att även barn under ett års ålder kan följa med och interagerar med litteraturen.

Hembesök genomförs alltid på frivillig basis. Ett vanligt sätt att få tillgång till kontaktuppgifter till familjer som ska besökas är att BHV vid sina ordinarie hembesök frågar familjen om de är intresserade av hembesök. Listor skickas sedan till biblioteken som i sin tur skickar ut en förfrågan (ofta i form av ett vykort, men även mail och sms används) med förslag på tidpunkt för besöket.

Ofta packas så kallade bokstartpåsar (en tygpåse med Bokstarts logotyp på som tillhandahålls av KUR) med informationsmaterial och barnböcker. Påsen lämnas sedan över till familjen under besöket. Det varierar hur många böcker som ges bort, vilket bestäms i respektive kommun eller region. Dock hör det till vanligheten att bokstartarna har med extra böcker till eventuella syskon. I de fall som familjen inte har svenska som modersmål är det inte ovanligt att innehållet i bokstartpåsen anpassas därefter. Då får familjerna ofta böcker och informationsmaterial på modersmålet, i den mån materialet finns översatt till detta språk.

I vissa fall, när familjer som inte pratar svenska besöks, kan en tolk vara med på besöket. Ofta saknas dock resurser till detta. Då fokuseras besöket än mer kring barnet och kommunikationen sker istället genom gestikulering. I den mån det finns material på familjens modersmål, från Kulturrådet eller inom den egna kommunen, lämnas detta över istället.

Ett centralt budskap, till familjer där svenska ej är modersmål eller kunskaperna i svenska språket är begränsade, är att det går lika bra att läsa på sitt modersmål. Eftersom "läsningen" innebär att den

---

88. Socialtjänstlag (2001:453), 3 kap. 1§

89. Anderson (2015)

vuxne berättar om bilderna, spelar språkvalet ingen roll. Detta är också en viktig del i språkutvecklingen i flerspråkiga familjer.

2.4.2 Gruppträffar

Gruppträffar är en annan metod som tillämpas inom ramen för Bokstart. Detta är inget nytt för verksamheterna. Biblioteken, BHV och öppna förskolan arbetar sedan tidigare med att bjuda in familjer till olika typer av gruppaktiviteter (se avsnitt 2.3). Innehållet liknar hembesöken, där läsning och språket står i fokus. Den stora skillnaden är att dessa genomförs i grupp och utanför hemmet.

Gruppträffar består av att barn och deras familjer bjuds in till verksamheten för att läsa och prata om litteratur tillsammans med andra familjer. Ofta anordnas någon form av föreställning eller sångstund. Tillsammans ramsar, rimmar, sjunger och läser medarbetarna med familjerna. Dessa gruppträffar kopplas samman med Bokstart och ofta är det barnfamiljer som fått hembesök som bjuds in, då kallas de ofta för "bokstartkalas". De kan också vara helt oberoende hembesöken. Ofta är biblioteket kärnan och platsen för gruppträffen.

Inom ramen för Bokstart har gruppträffar som metod ofta betytt att verksamheterna tillsammans bjuder in till familjerna. Exempelvis kan medarbetare från biblioteken besöka öppna förskolans bebisfika eller att BHV besöker biblioteket för en föräldrträff.

2.4.3 Läshörnor

Andra vanliga metoder är att i olika verksamheter erbjuda läshörnor av olika slag. Det handlar om att samla och tillgängliggöra böcker och material inom Bokstart för familjerna.

Inom förskolan är så kallade kapprumsbibliotek vanliga. Dessa kallas ibland för någonting annat, t.ex. tamburbibliotek, farstubibliotek eller bokstarthörna. Detta innebär att ett bibliotek installeras i något av förskolans kapprum, eller annan lämplig plats. Tanken är att böckerna ska vara nära till hands för barnen och föräldrarna vid exempelvis hämtning och lämning. I kapprumsbiblioteken kan familjerna låna hem böcker.

Rent praktiskt går det ofta till så att biblioteken lämnar bokstartsböckerna och material om språkutveckling och Bokstart på förskolan. Något som lyfts som viktigt är att böckerna är pedagogiskt utplacerade, t.ex. att de är placerade i höjd med barnen. Ofta smyckas biblioteken ut med färger och Bokstarts logotyp.

Liknande upplägg används även inom BHV och öppna förskolan, där olika typer av läshörnor installerats i väntrum eller verksamhetens lokaler.

3. Fallstudier: Bokstart i praktiken

I detta kapitel beskrivs resultatet av de sex fallstudier som ingått i denna studie. Respektive projekt presenteras separat och här behandlas bland annat projektens metoder, målgrupper, aktörer i samverkan samt andra erfarenheter och lärdomar som framkommit som ett resultat av arbetet.

Tidsmässigt sammanföll dessa intervjuer med Covid-19 pandemin. Som vi beskrivit i kapitel 1 var den initiala tanken att vi skulle genomföra denna del av studien som platsbesök hos de sex utvalda projekten. Detta fick på grund av rådande omständigheter göras om till intervjuer över telefon- eller videosamtal. Pandemin påverkar även i högsta grad arbetet i projekten. Exempelvis har det under våren 2020 inte varit möjligt att genomföra traditionella hembesök. Många har dock anpassat sina metoder på kreativa sätt, exempelvis har Gotland testat digitala hembesök och andra förlägger gruppträffar utomhus eller lämnar bokgåvor i påse utanför dörren. Generellt finns också en oro för hur den ekonomiska situationen i efterdyningarna av pandemin ska påverka Bokstart på längre sikt.

3.1 Bokstart Solsidan – i Enköping

Enköpings kommun	Kort om Bokstart Solsidan
Region: Uppsala	8 månader: Hembesök genomförs av BHV och biblioteket
Huvudgrupp: Större städer och kommuner nära större stad	10 månader: BHV ställer utvärderingsfrågor om hembesöket vid 8-månader till de vårdnadshavare som deltar i projektet.
Kommungrupp: Lågpendlingskommun nära större stad	12-18 månader: Bokstartskalans på biblioteket. Biblioteket och öppna förskolan.
Invånarantal: 45 287	2,5 år Hembesök av biblioteket.
Antal barn 0–3 år: 1694	
Beviljades första gången medel för arbetet med Bokstart från Kulturrådet: 2018	
Antal invånare per km ² : 38,4	
Källa: SCB (2019) och SKR (2016)	

Testade upplägg för hembesöken i egen "pilotomgång"

Innan Enköping beviljades medel från Kulturrådet för arbetet med Bokstart beslutade man att genomföra en egen "pilotomgång" för att hitta de bästa lösningarna för hembesök.

Biblioteket i Enköping har sedan lång tid tillbaka ett väl fungerande samarbete med barnhälsovården, vilket även låg till grund för att börja genomföra hembesök tillsammans. Sedan ca 10 år tillbaka finns även samverkan inom Språknätet på både regional och lokal nivå. Språknätet arbetar för att stärka de små barnens språkutveckling tillsammans med de vuxna i barnens närhet och är en samverkan mellan barnhälsovård, folkbibliotek, öppen förskola och länslogopedin.⁹⁰

En palett av metoder – som följer barnets utveckling

I Enköping drivs arbetet inom projektet Bokstart Solsidan och här används idag flera olika metoder för läsfrämjande insatser. En person från biblioteket går tillsammans med BHV på hembesök till familjer när barnen har hunnit bli åtta månader. Biblioteket deltar vid barnhälsovårdens ordinarie

90. Region Uppsala, Språknätet – ett samarbete för barns språkutveckling

hembesök och får inför besöket en tid och adress från BHV, där de sedan möts upp. Upplägget av träffarna liknar beskrivningen av metoden hembesök (se avsnitt 2.4). Arbetet med hembesöken bedöms idag fungera mycket väl. Detta ses till viss del grunda sig i att det är personer från just bibliotek och BHV som går ut på hembesöken tillsammans och att det blir en del i de ordinarie hembesöken.

”Det är en trygghet att bibliotek och BHV går tillsammans – både för oss och för familjen. Familjen har redan en relation till BHV, och det finns en personlig kontakt”

Under ”pilotperioden” startade hembesöken upp i samverkan med en BHV-sjuksköterska från respektive barnvårdscentral, och skalades därefter upp till att inkludera alla BHV-sjuksköterskor hos de tre aktörer inom BHV som arbetar inom området. Samverkan inom Bokstart bedrivs i områden inom kommunen som är mer socioekonomiskt utsatta och ambitionen är att försöka nå alla små barn inom områdena, som främst är belägna i centrala Enköping.

När barnen sedan blivit 18 månader bjuds familjen in till ett bokstartskalas på biblioteket där gruppen bland annat sjunger, rimmar, ramsar och fikar tillsammans. Här dramatiseras en av böckerna och en bokgåva delas ut. Vid dessa träffar deltar även en pedagog från öppna förskolan. Antal deltagare vid kalasen har ökat, vilket bland annat kan vara ett resultat av att man kompletterat tidigare inbjudan med en påminnelse via sms några dagar innan.

Inom Bokstart Solsidan genomför biblioteket hembesök på egen hand när barnen blivit 2,5 år. BHV såg att det fanns behov hos familjerna att prata om läsning och språkutveckling i samband med den språkscreening som genomförs vid denna ålder. I samband med hembesöket delas bokgåvor ut.

Bokstartare från biblioteket besöker regelbundet öppna förskolan. Träffarna genomförs som en bilderbokscirkel för de små barnen och vuxna i deras närhet. Öppna förskolan erbjuder vid denna tidpunkt undervisning i vardagsvenska för småbarnsföräldrar som inte går på SFI. Träffarna för bilderbokscirkeln är välbesökta – ca 30–40 barn och vuxna deltar.

Inom arbetet med Bokstart har det även byggts upp kapprumsbibliotek på alla kommunala förskolor i området. Utformningen kan se lite olika ut, beroende på lokalernas utformning, men pedagogerna har liknande arbetssätt när det gäller användning och kommunikation om kapprumsbiblioteken. Bokstartare från biblioteket och barnhälsovården har även varit ute på förskolorna och informerat om Bokstart i samband med föräldramöten.

Genom denna palett av metoder och arbetssätt möter de små barnen och deras föräldrar Bokstarts budskap från olika samhällsaktörer, vilket lyfts fram som en fördel.

”Om man som förälder får höra att det är viktigt att läsa med sitt barn från både förskola, bibliotek och BHV, så stärks budskapet”

Med biblioteket som spindeln i nätet och med språknätet som bas

Folkbiblioteket, BHV och förskolan är samverkansparter i Enköpings bokstartarbete. På biblioteket finns en projektledare för Bokstart och den strukturella samverkan utgörs sedan av en projektgrupp samt en styrgrupp.

I projektgruppen deltar en representant från varje barnvårdscentral och en från varje förskola samt en språkutvecklare. Biblioteket fungerar här som spindeln i nätet. Vissa gånger träffas alla aktörer i projektgruppen, men oftast delas gruppen upp och biblioteket träffar t.ex. BHV separat eller förskolan separat.

I styrgruppen finns chefer för de berörda samverkansparterna representerade. I styrgruppen beslutas bland annat om fördelningen av budget.

Utöver detta finns sedan ca 10 år tillbaka Språknätet på både regional och lokal nivå. Här diskuteras annat som har med språkutveckling att göra, men som inte ingår i Bokstart.

Samverkan mellan aktörerna fungerar väl. Som en framgångsfaktor nämns att det redan fanns ett väl utvecklat samarbete genom språknätet.

”Vi stärker varandra med utbytet av kompetens och erfarenheter mellan de olika professionerna”

Även andra läsfrämjande insatser som funnits under lång tid upplevs ha gett en bra grund för arbetet med Bokstart, bland annat samverkan med BHV i utdelning av bokgåva till nyfödda.

Framtiden för Bokstart Solsidan

Projektets olika metoder och arbetssätt har utvecklats under tidens gång. För att kunna följa upp effekterna av de gemensamma insatser som utförs inom ramen för samverkan har aktörerna tagit fram ett antal utvärderingsfrågor.

Vid samtliga insatser ställer biblioteket utvärderingsfrågor till vuxna i bokstartbarnens närhet. BHV ställer vid 8-månadersbesöket även utvärderingsfrågor till en referensgrupp av vårdnadshavare som inte är med i projektet. Detta är ett arbete som inte fanns med vid starten, utan har tillkommit efter hand och som förhoppningsvis kommer att kunna ge underlag för fortsatt utveckling. BHV ställer även utvärderingsfrågor till vårdnadshavare som deltar i projektet i samband med 10-månadersbesöket.

Utöver effekterna av de läsfrämjande insatserna lyfts även vikten av själva samverkan mellan de aktörer som arbetar med de små barnen. Det som särskilt nämns i sammanhanget är vikten av att verkligen visa att aktörerna engagerar sig tillsammans och att arbetet är prioriterat för alla som jobbar med små barn, vilket skapar en trygghet.

En annan effekt av arbetet som nämns är att det genom hembesöken och övriga bokstartinsatser har skapats en ny typ av verksamhet med nya uppgifter för bibliotekets medarbetare, som bedrivs utanför den fysiska biblioteksbyggnaden.

Att Enköping beviljats projektmedel från Kulturrådet har skapat förutsättningar för att utveckla det samarbete som nu finns. Den gemensamma utgångspunkten för de samverkande aktörerna har hela tiden också varit att projektet Bokstart Solsidan ska implementeras i ordinarie verksamhet, med en tydlig och naturlig utgångspunkt i det gemensamma uppdraget.

”Vårt lokala Språknät och det gemensamma uppdraget med små barns språkutveckling ser vi som viktiga beståndsdelar för fortsatt samarbete med Bokstart Solsidan”

I sammanhanget betonas även att det framtagna materialet från Kulturrådet bidrar positivt och upplevs som proffsigt. Det finns en önskan om att även efter projekttidens slut kunna erhålla bokstartskassar, bokstartsbibliotek på förskolorna och liknande insatser. Här ser man att det skulle underlätta om det fortsatt fanns möjlighet att söka medel för bokstartsmaterial och böcker.

3.2 Bokstart Gotland

Region Gotland
Antal kommuner: 1
Huvudgrupp: Mindre städer/tätorter och landsbygds-kommuner
Kommungrupp: Mindre stad/tätort Invånarantal: 59 686
Antal barn 0–3 år: 1649
Beviljades första gången medel för arbetet med Bokstart från Kulturrådet: 2017
Antal invånare per km ² : 19
Källa: SCB (2019) och SKR (2016)

Kort om Bokstart Gotland
6 månader: Hembesök genomförs av bibliotek och öppna förskolan till familjer i fokusområden
8 månader: Minibokstart genomförs av BHV inom ramen för ordinarie hembesök till samtliga barn på Gotland
11 månader: Hembesök genomförs av bibliotek och öppna förskolan till familjer i fokusområden
Kapprumsbibliotek inrättas på förskolor
18 månader: Gruppträffar för familjer i fokusområden

Nya tag om läsfrämjande insatser med Bokstart

Samverkan mellan läns- och folkbiblioteket och BHV samt mellan biblioteken och förskolan har sedan länge funnits på Gotland och läsfrämjande insatser, såsom bokgåvor via BHV och bokpåsar via förskolan, har tidigare genomförts. Problemet då var att målgrupperna inte nåddes i önskad utsträckning; det var främst de som redan var intresserade av språk och läsning som deltog genom insatserna. Då började tankarna kring hur målgruppen kunde nås genom mer riktade insatser – till de som verkligen behöver det.

Bokstart Gotland startade 2018. Under det första året lades fokus på att göra research, nätverka, förankra och förbereda arbetet med Bokstart: Tryckmaterial togs fram (en illustrerad katt som många barn numera känner igen och uppskattar), problematiken kring GDPR löstes genom en modell för samtyckesblankett och bokstartarna fick tid att förbereda sig och öva på hembesöken som skulle bli en viktig del av bokstartarbetet framåt.

Att nå alla – med särskilt stöd till vissa

På Gotland genomförs hembesök till familjer inom vissa valda områden vid sex och elva månaders ålder, detta innefattar ungefär en fjärdedel av alla nyfödda barn på Gotland. Besöket vid sex månader föregås av att BHV informerar om Bokstart, hembesöket av bokstartarna och samlar in samtycke på att personuppgifter används av aktörerna. Detta görs vid BHV:s ordinarie hembesök när barnet är en vecka gammal. BHV skickar vidare uppgifterna till samordnaren som sedan kan planera hembesöken. Bokstartarna gör hembesök två och två och är främst barnbibliotekspersonal, men även en pedagog från öppna förskolan samt samordnaren bokstartar. Under besöken läser bokstartarna tillsammans med barnet. Tanken är att föräldrarna ska få se hur barnen kan interagera i läsningen och få inspiration till hur de vidare kan läsa med sina barn.

”Metoden är att man visar hur det kan gå till, så att föräldrarna har något att hära. Vi pratar ju om att pratläsa. Det är så roligt när föräldrarna blir överraskade när barnen är med i samtalet genom att klappa på boken eller så.”

Hembesöken tas väl emot av föräldrarna och det personliga mötet lyfts som en viktig del i detta – samma möte är svårt att få till på biblioteket. En aspekt är vidare att själva besöket förstärker signalen om att läsning är viktigt. Arbetet med hembesöken beskrivs som mycket väl fungerande och givande för både föräldrar och medarbetare.

Vid åtta månaders ålder genomför BHV ett så kallat *Minibokstart* i samband med sitt ordinarie hembesök. Det innebär att sjuksköterskan tillsammans med barnen läser boken som de sedan får samt

informerar om Bokstart och läsfrämjande. Tidigare lämnade BHV vid samma besök ett presentkort för familjerna att hämta ut samma bok på biblioteken. Minibokstart upplevs fungera bra och inte som någon större belastning för BHV-personalen, även om det inledningsvis krävdes lite extra för att komma igång. En fördel som betonas med att BHV är med i arbetet är att de har en kontinuitet och ofta högt förtroende hos familjer, vilket underlättar när budskapet om läsningens vikt ska framföras.

En tredje läsfrämjande insats involverar förskolorna i fokusområdena. På dessa förskolor finns nu kapprumsbibliotek och budskapet om läsning och språkutveckling förs vidare. Tanken är att det ska finnas en länk mellan det som familjerna får höra vid hembesöken och vad de ser när de hämtar sina barn på förskolan. Utformningen av kapprumsbiblioteken ser lite olika ut. Till sin hjälp har förskolorna en kontaktperson vid biblioteken som kan stötta i val av böcker och råd om hur förskolorna kan arbeta kring litteraturen. Det varierar mellan förskolorna i hur långt de har kommit i arbetet med kapprumsbiblioteken, men där de har kommit igång bedöms arbetet fungera mycket väl. Där uppfattar familjer det som positivt och lånar gärna hem böcker.

Vad gäller öppna förskolan så har en Bokstarts-vägg satts upp i lokalerna. Vid hembesöken uppmuntras föräldrarna att besöka öppna förskolan och där finns samma böcker och material som delas ut vid hembesöken. Tanken är att det ska finnas en röd tråd och att familjerna ska få höra samma budskap i samtliga verksamheter.

Slutligen kommer familjerna inom fokusområdena att bjudas in till gruppträffar på biblioteket. Arbetet med gruppträffarna är i startgroparna och planeras att starta så snart det finns möjlighet till det. Man har också startat upp bebisstunder på alla biblioteken i fokusområdena dit bokstartsfamiljerna bjuds in.

På Gotland har fokusområdena identifierats utifrån utbildningsnivå och skolresultat i områdena. Hembesöken av bokstartare genomförs endast i dessa utvalda områden. BHV:s boksamtal genomförs däremot på hela Gotland. Idén är att kunna nå ut till hela målgruppen, men ge särskilt stöd till de grupper som behöver det mer.

Välfungerande samordning och samverkan

Läns- och folkbiblioteken, BHV, öppna förskolan och förskolan är de aktörer som samverkar i Gotlands bokstartarbete.

Den strukturella samverkan utgörs av en styrgrupp. Styrgruppen ansvarar för helhetsperspektivet av arbetet med Bokstart. I styrgruppen finns Bokstarts projektledning i form av samordnare och projektägare representerade, vidare är även samordnaren för BHV i regionen samt verksamhetschef för förskola på Region Gotland representerade.

En ytterligare del av den strukturella samverkan är den referensgrupp som finns kopplad till arbetet på Gotland. Denna utgör ett diskussionsforum för små barns språkutveckling och där ingår talpedagog, logoped och Uppsala universitets förskolläroprogram.

Arbetsgruppen består av samordnaren och representanter från de olika verksamheterna som arbetar på operativ nivå. I arbetsgruppen ingår biblioteken, BHV samt pedagoger och rektorer inom förskolan. De träffas regelbundet för att diskutera frågor rörande arbetet med Bokstart.

Både den strukturella och operativa samverkan beskrivs vara välfungerande. Den operativa samverkan sker främst via samordnaren, som fungerar som spindeln i nätet och har den främsta kontakten med BHV och förskolorna. På Gotland har det funnits en samverkan mellan BHV och biblioteken under en lång tid, vilket har underlättat arbetet med Bokstart.

Bibliotekarierna och medarbetarna inom BHV har inför införandet av Minibokstart träffats för en utbildning, där bibliotekarierna berättade mer om hur man kan läsa med små barn. De vana hembesökarna från BHV har bidragit med tips om hur hembesöken går till. Kontakt med familjehemsenheten är också etablerad, och snart börjar man med hembesök även till barn i familjehem.

Förutsättningarna för samverkan mellan aktörerna på Gotland skiljer sig i vissa avseenden från andra regioner och kommuner. Främst handlar detta om att Region Gotland och Gotlands kommun har samma ansvarsområde. Kontaktvägarna upplevs som kortare vilket kan underlätta samverkan – särskilt med förskolan:

**”Vi har fördelen med Gotland att det bara är en kommun i regionen.
Vi har ju vägen rakt in.”**

Vidare handlar det om att det är relativt få aktörer inom de olika verksamheterna som ska samordnas. Även om så är fallet så har samverkan med förskolorna varit lite mer utmanande. Anledningarna till detta beskrivs vara tidsbrist i kombination med yttre omständigheter som försvårade förankringsarbetet. En central aspekt av att få till samverkan är att kommunicera och förankra. Detta tar tid, särskilt när det handlar om många aktörer.

De framgångsfaktorer som lyfts för samverkan handlar om det gemensamma målet som de olika verksamheterna har. En utmaning som lyfts är således även motsatsen, samt att de olika kulturerna inom verksamheterna kan skilja sig, varför inblick och kunskap för varandras professioner är en viktig framgångsfaktor. Vidare betonas det löpande arbetet och uppföljningen i arbetsgruppen för Bokstart och att någon håller i detta arbete som en framgångsfaktor.

Goda förutsättningar framåt – men finansieringen är en viktig fråga

Arbetet med Bokstart följs löpande upp när arbetsgruppen träffas och diskuterar frågor om det operativa arbetet. En insamling av erfarenheter från deltagande medarbetare har gjorts. Vidare är även en följeforskare från Uppsala universitet anknuten till projektet. Denne ska genom en enkät till föräldrar studera attityder om läsning. Enkäten delas ut till samtliga familjer med barn som är 18 månader gamla på Gotland och därmed finns möjligheter till jämförelse mellan familjer som har fått hembesök av bokstartarna och de som inte har fått detta.

Arbetet på Gotland uppfattas överlag som mycket lyckat och att mötena med familjerna i mycket hög utsträckning kan betraktas som lyckade. Det vittnar de insamlade erfarenheterna från medarbetarna om. Även familjerna uttrycker ofta entusiasm kring besöken och det finns en uppfattning av att läsningens betydelse för språkutveckling har fått ett lyft i och med arbetet med Bokstart.

Från start har ambitionen med arbetet varit att det ska implementeras i ordinarie verksamhet. Det finns goda förutsättningar för att göra detta då arbetet är väl förankrat i ledning och politiken, även de resurskrävande hembesöken. Dock kräver detta fortsatt finansiering. Främst handlar det om ett starkt behov av en samordnande resurs från länsbiblioteket som kan säkerställa att samverkan fortlöper.

**”Vi har hela tiden jobbat mycket med förankring för att vi vill få det permanentat.
Det behöver finnas pengar till samordning.”**

Finansieringen är också viktig då hembesöken är tidskrävande och att de oftast kräver resurser för vikarier som täcker upp när bokstartaren inte är på plats på biblioteket. Möjligheterna till finansiering beror till stor del på regionens ekonomiska situation framåt beroende på pandemin.

3.3 Bokstart Göteborg

Göteborgs stad	Kort om Bokstart Göteborg
Region: Västra Götaland	6 månader: Hembesök genomförs av biblioteken till familjer i vissa områden som fått sitt första barn, eller första barn i Sverige.
Huvudgrupp: Storstäder och storstadsnära kommuner	Gruppträffar genomförs på bibliotek, öppna förskolan, BVC och familjecentraler i vissa områden.
Kommungrupp: Storstäder	Information, material och böcker delas ut till förskolor, öppna förskolor, BVC och familjecentraler i vissa områden.
Invånarantal: 579 281	
Antal barn 0–3 år: 21 342	
Beviljades första gången medel för arbetet med Bokstart från Kulturrådet: 2015 (pilot)	
Antal invånare per km ² : 1 293,5	
Källa: SCB (2019) och SKR (2016)	

Från testpilot till ordinarie verksamhet

Redan 2015 påbörjade Göteborg sitt arbete med Bokstart, då som ett av pilotprojekten inom Kulturrådets nationella satsning. Då testades de nya arbetssätten i två områden i Göteborg som identifierades utifrån socioekonomiska förutsättningar i enlighet med Kulturrådets anvisningar. Arbetet i piloten var vidare inspirerat från Bogstart Danmark. I slutet av pilotperioden gjordes en egen testpilot i ett område i Göteborg. I samband med att en ny familjecentral startades upp testades detta som knypunkt för samverkan inom Bokstart. Detta kan betraktas som startpunkten för Göteborgs arbete med att sprida arbetet med Bokstart till fler stadsdelar. Från pilotprojektet i två områden kan Göteborg nu stoltsera med inte mindre än 12 områden som arbetar med Bokstart – där det nu betraktas som en del av den ordinarie verksamheten.

Sedan 2018 pågår det ett omfattande arbete i Göteborgs stad för att minska skillnaderna i livsvillkor i staden. Programmet kallas *Jämlig stad* och vilar på två rapporter om göteborgarnas livsvillkor. Programmet har fyra målområden varav en handlar om att ge alla barn en god start i livet. Inom denna riktas ett tydligt fokus på: tidiga insatser, att stärka vuxna runt barn, att ge varje barn möjlighet att utvecklas till sin fulla potential och *att främja barns språkutveckling på samtliga arenor där barn och unga vistas*.⁹¹ Inom detta målområde finns satsningen *Staden där vi läser för våra barn*⁹², där flera läsförmedlande satsningar inom staden mobiliseras. En viktig utgångspunkt i programmet är en tvärssektoriell samverkan.

När pilotperioden tog slut inorporerades arbetet med Bokstart i programmet. Bokstartarbetet kunde därmed fortsätta efter pilotperioden med *Jämlig stad* som paraply som säkerställde finansieringen för arbetet. 2019 försvann Bokstarts möjlighet till finansiering inom ramen för *Jämlig stad* på grund av förändrade politiska prioriteringar. Arbetet kunde dock fortsätta genom att få beviljade statliga medel inom ramen för Tillväxtverkets arbete för att motverka segregation.

Trygghet och lägre trösklar genom hembesök

Göteborg arbetar utifrån en modell där biblioteken gör hembesök till familjer när barnet är sex och elva månader gamla. Hembesöken erbjuds de familjer som är skrivna i vissa utvalda områden, samt som är listade på någon av de barnavårdscentralerna som har tydlig bäring på respektive område.

91. Göteborgs Stad, *Jämlig stad: Målområden*

92. Göteborgs Stad, *Jämlig stad: Staden där vi läser för våra barn*

de. Under pilotperioden erbjöds hembesök till alla familjer inom några begränsade områden med barn som var inom åldersspannet. Nu erbjuds istället hembesöken till de föräldrar som fått barn för första gången, eller första gången i Sverige. Detta gjordes för att säkerställa en hållbar omfattning av arbetet med Bokstart, det blev för stort om alla familjer skulle få besök. Genom att vända sig till familjer som fått sitt första barn, eller sitt första barn i Sverige, kan dock de flesta familjerna i områdena på lång sikt nås åtminstone en gång.

De områden som är utvalda för Bokstart har identifierats utifrån polisens lista över så kallade utsatta områden och målgruppen är därmed till stor del definierad utifrån socioekonomiska förutsättningar. Dock lyfts att det finns en problematik att utgå från polisens listor, då dessa listor indikerar att det finns kriminella personer skrivna där, men inte alltid speglar områdets helhet. Därför skulle man helst vilja hitta ett annat sätt att identifiera områden som är aktuella för Bokstart.

Av Bokstart Göteborg betraktas det emellertid som en fördel att primärt rikta sig till familjer med sämre socioekonomiska förutsättningar, utifrån aspekten att familjer i dessa områden ofta kan vara i behov av särskilt stöd och att Bokstart handlar om att utjämna livsvillkor. Dock problematiseras det också, utifrån att Bokstart egentligen inte bör betraktas som ett integrationsarbete. Projektmedlemmarna lyfter också att det inte heller är alla som bor i dessa områden som är i behov av i integrationsinsatser. Vidare finns det en vilja att nå ut till fler, men att det måste få ta tid och växa i den takt som det finns förutsättningar för.

”Jag tycker egentligen att Bokstart skulle gå till alla. Det är inte en socioekonomisk fråga. Det ser ut så i alla grupper, att familjer inte vet så mycket om små barns språkutveckling.”

Hembesöken, som följer den tidigare beskrivningen av metoden, upplevs vara mycket väl fungerande och mycket uppskattade av vårdnadshavarna. Anledningarna till att hembesök lyfts som en framgångsrik metod beskrivs utifrån det personliga mötet och att det sker på familjens premisser, vilket skapar en trygghet. Vidare betonas även att metoden är bäst utifrån ett barnperspektiv. Vid hembesöken förmedlar Bokstartarna hur små barn gör när man läser för dem:

”Vi kan räkna till fyra sen åker boken in i munnen.”

Genom att visa hur barnen interagerar med böcker och att man kan läsa på sitt hjärtas språk sänks tröskeln för föräldrar som vill läsa med sina barn. Utmaningarna med hembesöken är att de är tidskrävande och att omflyttningen är stor i dessa områden, vilket ibland skapar praktiska utmaningar vid hembesöken.

BHV:s roll är främst att förse biblioteken och bokstartare med information om vilka barn som tillhör bibliotekets målgrupp (familjer som fått sitt första barn) och att informera om besöken och att bokstartarna kommer höra av sig. I vissa av områdena arbetar även BHV tillsammans med socialtjänsten i ett utökad hembesöksprogram, som succesivt började införas år 2019. Kortfattat innebär detta att BHV och Socialtjänstens föräldrarådgivning genomför fler hembesök än vanligt inom vissa utvalda områden.

Lövgärdet är ett sådant område och även ett gott exempel på när arbetet med Bokstart fungerar mycket bra. Där samverkar aktörerna inom familjecentralen med närmsta bibliotek. Hembesöken som görs av Bokstartarna är förvisso skilda från de utökade hembesöken. Dock upplevs fördelar med att läsfrämjandets betydelse lyfts i flera sammanhang med föräldrarna. Genom att en etablerad samverkan fanns redan innan de började med utökade hembesök har aktörerna indirekt kopplats samman genom ett ökat fokus på läsfrämjande. Det händer också att familjerådgivningen eller BHV lämnar över bokgåvor om Bokstartarna av någon anledning inte lyckades genomföra hembesöket.

Göteborg arbetar även med gruppträffar som erbjuds familjerna när barnen blivit 18 månader

gamla. Gruppträffarna hålls på biblioteket och innehåller ofta någon sorts föreställning, teater, sångstund, lästund eller liknande. Detta arbetssätt upplevs vara mycket uppskattat av de familjer som dyker upp – vilket dessvärre är långt ifrån alla inom området och det låga deltagarantalet upplevs som en utmaning.

Vid öppna förskolan på familjecentralen i Lövgärdet arrangeras varje vecka en gruppträff för familjer med barn 0–3 år där bokstartarna från biblioteket kommer på besök. Detta sker även på andra öppna förskolor i Göteborg, till exempel i Gårdsten där öppna förskolan inte tillhör någon familjecentral. Öppna förskolan har även de fått en uppsättning med böcker som finns att tillgå och låna för besökarna där. Likaså finns böckerna och informationsmaterial i väntrummen på BVC i samma familjecentral. Sett till helheten i Göteborg varierar det dock hur det ser ut på öppna förskolorna och BVC vad gäller gruppträffar och väntrum. Det finns till exempel inte familjecentraler i alla områden där Bokstart är verksam, vilket försvårar samverkan och arbetet med de olika aktörerna. Det är inte heller alla bibliotek som anser sig ha utrymme att bokstartare återkommande besöker öppna förskolan för sådana träffar.

De förskolor som finns i områdena har fått information om Bokstart och får samma uppsättning böcker som delas ut vid hembesöken och gruppträffarna. Tanken är att barnet ska känna igen böckerna och känna en trygghet även i förskolan. Även här varierar det något hur aktivt förskolorna arbetar med Bokstart.

Flera beröringspunkter i samverkan

Den strukturella samverkan består idag av en styrgrupp där samordnaren för Bokstart, samtliga bibliotekschefer för de bibliotek som ingår i bokstart, en representant från programmet Jämlig stad och en bibliotekskonsulent. Under pilotperioden fanns även en referensgrupp där representanter från andra verksamheter än biblioteket ingick.

Även om övriga verksamheter inte finns representerade i samverkansstrukturen för Bokstart så finns det andra nätverks- och samverkansfora som på olika sätt berör Bokstart. Till exempel lyfts arbetet med Bokstart fram i regionala samverkansnätverk där representanter för folkbibliotek i regionen, samt den regionala förvaltningen för kulturutveckling och BHV träffas. Via satsningen *Stärkta bibliotek* kan frågor om Bokstart också lyftas. Den kommunala satsningen *Låshjärtaförskola* och den nationella satsningen *Läslýftet* är satsningar inom förskolan där det också finns beröringspunkter till Bokstart.

Den operativa samverkan sker till stor del via samordnaren. Samordnaren sköter kontakt och logistik gällande listorna från BHV om hembesöken. Även kontakten med förskolor och familjecentralen går i första hand genom denne. Bokstartare sköter den lokala kontakten med BVC, öppna förskolor och förskolor vid aktiviteter som gruppträffar och att lämna böcker mm. Den operativa samverkan upplevs vara mycket välfungerande i de flesta områden. Dock varierar det mellan områden och aktörer. Bland förskolor varierar det hur samverkan fungerar, och de fristående ingår i något lägre utsträckning än de kommunala förskolorna.

Något som lyfts som en utmaning för samverkan är att en del av de barnvårdscentraler som ingår i arbetet har en hög arbetsbelastning och därför präglas av tidspress och stor personalomsättning. Detta kan försvåra samverkan av naturliga skäl. En utmaning kopplad till den strukturella samverkan är att det inte finns något regionalt arbete eller struktur för arbetet med Bokstart. Vidare har Göteborgs stad genomgått en organisatorisk förändring under de senaste åren, vilket har försvårat arbetet.

Framgångsfaktorerna till att få samverkan att fungera är att de olika verksamheterna har ett gemensamt mål att samla arbetet kring. Vidare lyfts även att resurser och mandat från ledningsnivå är en viktig framgångsfaktor.

Självklart fokus för verksamheterna – men osäkra medel

Samordnaren för arbetet med Bokstart ansvarar för uppföljningen av hur många hembesök som genomförs och hur många som faller bort. Den löpande uppföljningen och utvecklingen av arbetet diskuteras sedan i arbetsgrupperna på lokal nivå. Det finns även ett pågående arbete att göra ett digitalt uppföljningssystem för Bokstartarna. Vidare finns det även tankar på att undersöka om insatsen givit långsiktiga effekter hos hela familjen, samt om det resulterat i ett fortsatt läsintresse hos barnet. De barn som under det första året i piloten fick ta del av hembesök är så pass gamla nu att eventuella effekter kan urskiljas och intervjuer skulle kunna göras med barnen själva.

Arbetet med Bokstart har tagits väl emot av familjerna och verksamheterna. Särskilt hembesöken med bokgåvor har varit mycket uppskattat av familjerna. Uppfattningen är också att arbetet med läsfrämjande har fått ett större fokus i verksamheterna. Detta uppfattas vara ett resultat utifrån arbetet med Bokstart, i kombination med de övriga satsningar på läsfrämjande som parallellt pågår i staden.

”Det har blivit jättestor skillnad på hur man bemöter familjerna och att det är ett mervärde. [...] Det har blivit en självklar fråga.”

Den stora utmaningen som finns för Bokstarts långsiktiga varande är finansieringsfrågan. I nuläget är finansieringen endast säkrad året ut. Kommande år vet man inte hur arbetet ska finansieras. Så har det också varit under hela tiden som Bokstart funnits i Göteborg. Det finns dock olika alternativ framåt. Ett är att sluta arbeta med hembesök, som är resurskrävande. Detta är dock en central del av arbetet i Göteborg och en mycket framgångsrik metod som man inte gärna slutar arbeta med. Önskan är att hitta ett sätt att rymma det inom kulturförvaltningens budget, men eftersom denna förvaltning är präglad av nedskärningar upplevs detta som utmanande. I Göteborg ser man vinster av att stärka samverkan med de verksamheter som berörs av Bokstart. Samverkan mellan förvaltningarna och andra kommunala sektorer, som t.ex. förskoleförvaltningen, socialtjänst, eller Göteborgs stads folkhälsoarbete, ses som en förutsättning framåt.

Från nationellt och regionalt håll ser Bokstart Göteborg att det finns behov för mer stöd genom nätverk, erfarenhetsutbyte och stöd i metoder och verktyg framåt.

Samordnaren för Bokstart har i nuläget det övergripande ansvaret att hålla ihop arbetet och till stor del samverkan. Därför lyfts också denna som en viktig funktion för det fortsatta arbetet. Dock finns ambitionen att vikten av denna funktion ska kunna minska med tiden.

3.4 Bokstart Härnösand

Härnösands kommun
Region: Västernorrland
Huvudgrupp: Mindre städer/tätorter och landsbygds-kommuner
Kommungrupp: Mindre stad/tätort Invånarantal: 25 183
Antal barn 0–3 år: 772
Beviljades första gången medel för arbetet med Bokstart från Kulturrådet: 2018
Antal invånare per km ² : 23,8
Källor: SCB (2019) och SKR (2016)

Kort om Bokstart Härnösand
6 månader: Hembesök av biblioteken till samtliga barn i målgruppen
8 månader: Boksamtal genomförs av BHV i samband med deras ordinarie hembesök till samtliga barn i målgruppen.
Från 12 månader: Förskolan har boksamtal med barn och deras föräldrar i samband med inskolning på förskolan.

Läsfrämjande direktiv utan medel startskottet

Ansökan till Bokstart i Härnösand föregicks av en motion som antogs av kommunfullmäktige som kallades "Alla barns bibliotek". Beslutet var inte särskilt specificerat, mer än att barnen skulle få böcker och att det skulle genomföras på lämpligt sätt. Det var inte heller några medel knutna till direktivet. Parallellt med detta såg man att uppslutningen på bibliotekets träffar för föräldralediga med bebisar var låg. Ett behov av något nytt identifierades. Biblioteket i Härnösand valde då att ansöka om att få starta ett Språknätverk. Efter ett år med nätverk ansökte de om att få delta i Bokstart och ansökan beviljades. Direktivet och den nationella satsningen Bokstart sammanföll minst sagt lämpligt. Härnösand deltog även i idélabbet, en utbildning om innovation utifrån tjänstedesign. Arbetet inom Idélabbet ägnades främst åt att nysta i vilken roll som förskolan skulle ha i arbetet med Bokstart.

Bokgåvor från tre verksamheter

I Härnösand genomför två bibliotekarier hembesök och delar ut en bokgåva när barnet är sex månader gammalt. Vid åtta månaders ålder genomför BHV bokstartsamtal i samband med deras ordinarie hembesök. De delar då ut den andra bokgåvan, läser och informerar. Den tredje boken ska delas ut vid barnens inskolning på förskolan. Tanken med att de tre olika verksamheterna delar ut varsin bok är för att skapa en röd tråd för föräldrarna av läsfrämjande insatser.

Efter att BHV har informerat om bibliotekets besök och samlat in samtycke vid sitt ordinarie hembesök vid fyra månaders ålder, sätter sig bokstartarna från biblioteket på sina elcyklar och trampar iväg till familjerna. Vid hembesöken får barnen två böcker av bokstartarna, som även läser tillsammans med dem och informerar familjen om Bokstart och språkutveckling. Hembesöken upplevs som givande då det inte är ett särskilt komplicerat arbetssätt, men skapar goda förutsättningar för att nå fram till föräldrarna.

"Man sänker tröskeln på något sätt då det är vi som är gäster och besöket är på familjens villkor. Rent praktiskt är besöket väldigt enkelt. Och det är många som säger det: Vad bra att ni kommer!"

BHV delar ut den andra boken vid deras ordinarie hembesök vid åtta månaders ålder. Då läser de med barnen och pratar med föräldrarna om läsfrämjande. Alla sjuksköterskor inom BHV har fått en utbildning av bibliotekarierna i högläsning för små barn. Arbetet fungerar bra och att det ligger inom deras uppdrag, det uppfattas inte som en ytterligare arbetsbörda utan att det är roligt och inslaget passar bra in i det ordinarie besöket. En faktor som underlättar är att personalomsättningen är relativt låg, och att det därför finns en kontinuitet att arbeta utifrån. I en av barnavårdscentralerna har arbetet varit mer utmanande, då bemanningen har varit lägre och därmed funnits större tidsbrist.

Förskolan involverades lite senare i arbetet med Bokstart. Genom Idélabbet konstaterades att ett lämpligt sätt att involvera förskolan i Bokstart skulle vara att dela ut den tredje bokgåvan i samband med inskolningen på förskolan. Under inskolningen lämnar pedagogerna över bokgåvan till familjen och informerar om läsningens vikt och hur de kan läsa med barnen. Tanken är även att de pedagoger som önskar ska kunna få stöd av bibliotekarierna i att lägga upp sitt arbete kring dessa böcker.

Detta har slagit väl ut. Deltagarna i idélabbet tror att detta har att göra med, att förskolepedagoger fick möjlighet att vara med och utforma förskolans del av Bokstart. Många förskolor, både kommunala och fristående, har påbörjat arbetet. Dock varierar det ännu mellan förskolorna hur långt i processen de har kommit. Det förefaller dock finnas en samsyn om att detta sätt kommer att fungera väl och det finns ett engagemang kring detta arbetssätt.

På öppna förskolan medverkar bokstartarna på babyfikor och ger boktips. I nuläget diskuteras det i Härnösand hur samverkan med öppna förskolan kan utvecklas än mer.

Genom dessa metoder lyckas biblioteken, BHV, öppna förskolan och förskolan nå mer eller mindre alla familjer med barn mellan 0–3 år. Kommunen är förhållandevis liten och det finns därför möjlighet att erbjuda samtliga insatser till samtliga familjer. Det hör till ovanligheten att familjerna tackar nej till hembesök och i så fall erbjuds de att istället komma in till biblioteket, barnavårdscentralen eller öppna förskolan för en pratstund och bokgåva.

Från språknätverk till samverkansstruktur

Genom Språknätet kontaktades medarbetare inom samtliga verksamheter med en intresseförfrågan och språknätverket växte sig stort. Inspirationsträffar och utbildningar erbjöds för de nätverkande som fortfarande finns och är aktivt i kommunen. Den fungerar nu som en informationskanal och erbjuder kompetensutvecklande insatser till deltagarna.

Språknätverket lade grunden för den strukturella samverkan för arbetet med Bokstart. Den består av en styrgrupp där samtliga aktörer finns representerade på chefsnivå. Referensgruppen, som kan betraktas som projektgruppen, utgörs av projektledaren, bokstartande bibliotekarierna, distriktssköterska från BHV, rektor från förskolan, pedagoger från förskolan och öppna förskolan. Nyligen har även samordnaren för fristående förskolor involverats i referensgruppen.

Den operativa samverkan sker främst via projektledaren och de samverkande aktörerna. Samverkan bedöms vara väl fungerande.

Framgångsfaktorerna till att få samverkan att fungera anses vara ett omfattande arbete med att kommunicera ut information till berörda och att det finns en samordnande funktion som håller ihop arbetet. Även medverkan i Idélabbet anges som en främjande faktor till en god samverkan, då de olika professionerna fick arbeta nära varandra och på så sätt blev ett lag.

Utmaningarna med samverkan som lyfts handlar om svårigheterna att nå ut till alla verksamheter, särskilt förskolorna. Detta leder till att t.ex. olika förskolor kommit olika långt. Det handlar om att det inte har funnits lika tydliga mandat och uppdrag mellan de olika förskolorna vilket är en förankringsfråga. Även om det kan ha funnits vissa svårigheter att få till en jämlik samverkan med samtliga förskolor så har arbetet nu påbörjats på samtliga förskolor. Bedömningen är att det har fungerat väl. En styrka som lyfts vad gäller förskolornas involvering är arbetet med *Läslyftet*. Denna satsning, som kommer från Skolverket handlar om hur förskolorna kan arbeta tydligare med läsfrämjande. Det finns alltså redan ett pågående arbete i förskolorna med beröringspunkter i Bokstart. Detta sägs ha underlättat arbetet med Bokstart genom att vikten av läsfrämjande redan var ett tydligt fokus för förskolorna när Bokstart introducerades.

I Region Västernorrland pågår just nu diskussioner kring att träffa en skriftlig överenskommelse om samverkan utifrån arbetet med Bokstart. En sådan överenskommelse syftar till att formalisera samverkan genom att involvera de olika aktörerna och dess huvudmän. En fråga som kvarstår innan en sådan överenskommelse kan komma på plats är hur förskolorna ska inkluderas, både kommunala och fristående.

Bokstart framåt

I Härnösand sammanställs statistik kring genomförda besök och diskussioner förs för närvarande om hur en långsiktig uppföljning kan göras. Några tankar är att göra det i samband med skolhälans screening för läsförståelse. Även en enkät kommer att skickas ut till föräldrar och vårdnadshavare.

De resultat som hittills går att urskilja handlar om familjers och medarbetares vittnesmål om att arbetet är uppskattat, engagerar och inspirerar. Det upplevs finnas positiva effekter både bland medarbetarna och familjerna. För medarbetare inom biblioteket uppfattas arbetet med hembesöken som utvecklande och de utbildningsinsatser som genomförts via språknätverket upplevs ha ökat kompetensen kring språkfrämjande i de olika verksamheterna. En iakttagelse från medarbetarna är också att budskapet lättare sjunker in när det kommer från fler håll.

**”Tycker jag ser att familjerna är mer medvetna om vikten av läsning.
Trots vi tjatat år ut och år in. Så känns det att det har landat mer nu.
Att de har förstått hur viktigt det är med läsning.”**

En ytterligare fördel med Bokstart är att det sänker tröskeln för familjer som står längre från samhället än andra att få kontakt med biblioteket. Genom den personliga kontakten kan även ett socialt sammanhang skapas.

Vad gäller arbetets fortsättning så har Härnösand från början haft ambitionen att detta arbete ska bli ordinarie verksamhet. De ser positivt på dessa möjligheter inom biblioteket, dock är uppfattningen att det kommer krävas omprioriteringar för att kunna fortsätta, då hembesöken är resurskrävande. Detta har dock beaktats redan från start, och istället för att använda sig av vikarier har bemanningsschemat istället gjorts om så att bokstartarna ska kunna ge sig ut inom ramen av ordinarie schema. Även inom BHV och bland förskolorna uppfattar man att det kommer vara möjligt att arbeta vidare på dessa sätt.

Dock lyfts vissa aspekter som utmanande framöver. En viktig del är att projektledarollen lyfts som central i arbetet med Bokstart. Framöver planeras de samordnande uppgifterna istället skötas av medarbetare på biblioteken – för att säkerställa att arbetet fortlöper efter projektets slut. Dock finns en oro kring medel och resurser för detta arbete. Vidare lyfts inköpsstöd till folk- och skolbibliotek som en viktig del, då gånvoböckerna finansieras genom detta stöd.

Framöver hoppas Härnösand på att det ska tillkomma ett tydligare regionalt stöd inom Bokstart, som kan ge övergripande stöd och kompetensutveckling. De hoppas även vidare på tydliga signaler från nationellt håll att läsfrämjande insatser till denna målgrupp är viktig – gärna med medel kopplade till arbetet. Vidare finns även en önskan om att de statliga myndigheterna för respektive verksamhet skulle kunna samordna liknande satsningar tydligare så att verksamheterna än mer kan dra nytta av varandras kompetenser, till exempel Läsluft och Bokstart.

3.5 Bokstart i Skåne: Livets tre bokstartsögonblick

Region Skåne
Antal kommuner: 33
Invånarantal: 1 377 827
Antal barn 0–3 år: 65 800
Antal barn med längre än 3 kilometer till närmsta bibliotek: ~ 8 000
Källa: Region Skåne (2019) och SKR (2016)

Kort om Bokstart i Skåne
Modellen Livets tre bokstartsögonblick:
Varje barn ska få minst tre bokstartsögonblick under deras första tre levnadsår från aktörerna bibliotek, BHV och förskola.
Regionen delfinansierar Bokstart och stödjer kommuner i implementeringen med nätverk, kompetensutveckling och kunskapsdelning.

Tre bokstartsögonblick för de allra minsta

Region Skånes arbete med Bokstart ser lite annorlunda ut jämfört med andra regioner. Skåne såg värdet i att som region kunna stötta och inspirera kommunerna inom regionen att komma igång med arbetet med läsfrämjande insatser till de allra minsta barnens familjer.

Arbetet har från början haft utgångspunkten i en modell som kallas "Tre bokstartsögonblick". Tanken är att ett barn och dennes familj under de första tre levnadsåren ska få uppleva minst tre bokstartsögonblick. Dessa ögonblick, eller insatser som det ytterst handlar om, fördelas mellan de tre verksamheterna som har särskilda ansvar för små barns språkutveckling: bibliotek, BHV och förskola. Tanken är att varje verksamhet ska genomföra minst en sådan insats. Denna modell ses som ett ideal inom arbetet med Bokstart i Region Skåne.

Regionen som samordnare och stöttande i kommunernas arbete med Bokstart

Arbetet med Bokstart organiseras på Region Skånes kulturförvaltning inom biblioteksutvecklingen. Regionens roll har varit samordnande och stödjande för kommunerna som främst arbetar operativt med Bokstart.

Något som betonas är att den regionala biblioteksverksamhetens primära målgrupp inte är barn i åldern 0–3 år och deras föräldrar. Den primära målgruppen är folkbiblioteken i kommunerna. Regionens främsta roll inom arbetet med Bokstart är således att bygga en struktur som möjliggör för folkbiblioteken i kommunerna att kunna arbeta med Bokstart i målgruppen barn 0–3 år och deras föräldrar.

Region Skåne har valt att fördela Kulturrådets bidrag till kommunerna i regionen som vill delta i Bokstart. En av tankarna till detta är att förenkla för kommunerna genom att de inte ska behöva skicka in enskilda ansökningar om projektbidragen direkt till Kulturrådet. Regionen har haft dialog i förväg med biblioteken som vill utveckla Bokstart i sin kommun.

Region Skåne delfinansierar bokstartarbetet i Skåne och stödjer kommunerna som vill implementera och utveckla Bokstart i sin kommun genom nätverk, kompetensutvecklingsinsatser, erfarenhetsutbyten och kunskapsdelning.

När Region Skåne sökte medel första gången kopplades Bokstart samman med forskningscirklar via universiteten i regionen, som redan då var aktiva. Genom forskningscirkarna kunde läsfrämjande insatser testas i praktiken. I en första omgång testade två kommuner Bokstartsverksamhet i samband med dessa cirklar. Metoderna som testas i forskningscirkarna testas sedan av andra projekt inom Bokstart. Kommunerna får själva avgränsa sitt arbete genom att välja ett av bokstartsögonblicken som de vill arbeta med. Det vill säga, de väljer en av aktörerna som de vill utveckla samverkan med.

Region Skåne arbetar även med att försöka hitta nya arenor på regional nivå där föräldrarna till barn i åldern 0–3 år möts. Detta arbete kopplas till Kultursamverkansmodellen och innebär att Bokstart kopplas till andra konst- och kulturformer utöver det litterära. Till exempel kommer museerna i Skåne samt en filmfestival testa att arbeta med Bokstart framöver. Idén är att koppla andra konstformer till ett slags samtal och språkutveckling. Att regionen arbetar med Bokstart genom dessa nya arenor beror delvis på att det på regional nivå inte finns en tydlig samverkan med förskolorna, varför regionen valde att försöka nå ut via andra arenor. Genom filmfestivalen vill Bokstart i Skåne till exempel nå ut till förskolepedagoger via ett planerat förskoleprogram på festivalen.

En viktig del i regionens arbete har varit att utveckla samverkan med Kunskapscentrum barnhälsovård, där tvärprofessionell kompetens finns. Deras roll har främst varit att finnas som bollplank och arbetet består till stor del av förankring och kommunikation om Bokstart för BHV i regionen. Tillsammans arbetar projektgruppen med att informera och kommunicera Bokstart till samtliga barnvårdcentraler inom regionen. Bland annat används nyhetsbrev till samtliga medarbetare, introduktionsutbildningen för ny personal och kompetensutvecklingsdagar för att informera och utbilda om Bokstart och läsfrämjande inom BHV i Skåne.

Några exempel från kommunerna

I Skåne arbetar för närvarande 26 av 33 kommuner med Bokstart i någon form. Hur kommunerna arbetar med Bokstart och vilka metoder som används varierar mellan kommunerna. Kommunerna uppmuntras att arbeta med Bokstart utifrån "Livets tre bokstartsögonblick" och deras lokala förutsättningar.

Kommuner kan utveckla Bokstart genom att starta språknätverk, som bokstartpionjär eller som testpilot. Pionjärerna får bidrag av regionen och deltar i forskningscirkeln i sin utveckling av Bokstart. Testpiloterna vidareutvecklar och testar Bokstart utifrån det arbetet som gjordes i forskningscirkelarna första året. Medel för språknätverk söks via Kulturrådet.⁹³

Utifrån de intervjuer vi genomfört med kommuner i Skåne kan några exempel beskrivas. Dessa har vidare testats inom ramen för forskningscirkelarna.⁹⁴ Noteras bör också att det är flera kommuner som arbetar med Bokstart tillsammans med BHV, men som inte lyfts mer djupgående i denna text.

I en av kommunerna har arbetet med Bokstart fokuserats till förskolornas roll. I projektet har idén om att ett bokstartsögonblick ska ske i samband med barnens inskolning på förskolan testats. Upplägget för detta arbete var att någon gång under inskolningsperioden på förskolan sitter medarbetare på förskolan ned med föräldrarna och lämnar över en bokpåse, läser med barnen och pratar om läsningens roll för språkutveckling. På förskolan har de även skapat ett läsrum där bokstartböckerna också finns att läsa. I stort uppfattas arbetet ha fungerat väldigt bra. Det är uppskattat av föräldrarna och förskolepersonalen upplever att lässtunden mitt i den hektiska inskolningsperioden är givande, eller som det beskrivs i intervjun:

"En litterär snuttefilt!"

Det som går att se utifrån arbetet med Bokstart är att barnen uppfattas vara trygga med böcker och har börjat förstå dess funktion. Tanken är att framöver fortsätta arbeta på detta sätt med fler förskolor. Projektet har informerat flera andra förskolor och förskolecheferna om arbetssättet.

---

93. Se vidare: Region Skåne, *Bokstart Skåne*

94. Se vidare beskrivningar av arbetet med forskningscirkelarna: Region Skåne, *Bokstart Skåne: Rapport*

I ett annat projekt, som också arbetar utifrån förskolans roll, har den huvudsakliga metoden varit att arbeta med kapprumsbibliotek. Dessa består av ett antal bokpåsar fyllda med lite olika innehåll som tas fram av bibliotekarierna. Någon påse innehåller böcker på andra språk än svenska och även vuxenböcker har inkluderats på senare tid, för att även bidra till föräldrarnas läsvanor. Nu finns det kapprumsbibliotek på 20 förskolor i området och arbetet bedöms ha fungerat väl. Som en framgångsfaktor lyfts tjänsten förste förskollärare, som finns i området. Eftersom dessa lärare arbetar med utveckling i förskolan har de möjlighet att avsätta den tid som behövs för arbetet med Bokstart. Även språkbuden på förskolorna har spelat en viktig roll här.

Bibliotekarierna har besökt förskolorna under olika tidpunkter. Då står bibliotekarierna vid kapprumsbiblioteken och informerar föräldrarna om kapprumsbiblioteken, bibliotekens verksamhet och aktivitetsprogram. Arbetet bedöms ha fungerat väl och även påverkat hur bibliotekarierna ser på sitt arbete i stort:

”Det är mycket vi har lärt oss genom Bokstart som vi använder oss av dagligen i vårt arbete, när man har sagostunder till exempel. Vi har bokstartstänket med oss.”

Arbetet med kapprumsbiblioteken planeras fortgå. Dock kan bibliotekens involvering minska i utsträckning, då vikariekostnaderna för bibliotekarierna utgår.

Samsyn för samverkan

Samverkan på regional nivå består främst av en projektgrupp där Kulturförvaltningen i Region Skåne och Kunskapscentrum barnhälsovård ingår. Det finns ingen styrgrupp för Bokstart. Det finns dock andra samverkansforum där bibliotekscheferna för folkbiblioteken träffas. Här kan frågor om Bokstart lyftas. Även ett språknätverk som tidigare funnits planeras starta upp igen efter projektets slut. Vidare samverkar även Kulturförvaltningen med Malmö universitet i arbetet med forskningscirkulerna. Arbetet i projektgruppen upplevs ha varit väl fungerande, dock betonas att det tar tid att skapa en förståelse för varandras uppdrag och verksamheter.

Något som lyfts som en utmaning för samverkan med förskolan är att det på regional nivå inte finns någon naturlig representant. Skåne ser stora utmaningar med att samordna representanter för förskolor från varje enskild kommun. Samverkan med förskolorna har således endast skett i den operativa samverkan i vissa kommuner. Även där lyfts samma problematik: Det kan vara svårt att nå ut till förskolorna då det ofta är väldigt många aktörer och således svårare att samordna.

Vad gäller den operativa samverkan är det svårt att återge en helhetsbild över hur den fungerar i kommunerna i Skåne. Den bild som finns hos regionen är att det varierar mellan kommunerna och att olika kommuner har kommit olika långt i sin samverkan mellan verksamheterna.

En framgångsfaktor för samverkan som lyfts är att nå ut med informationen om Bokstart i de verksamheter som ska medverka. På kommunal nivå lyfts detta särskilt. Det är även viktigt att chefer och ledning är informerade och att ett tydligt mandat finns för att kunna arbeta med detta. Även på regional nivå lyfts att samverkan hade underlättats och förbättrats genom tydligare mandat och resurser från ledningshåll i de olika förvaltningarna. Detta skulle till exempel möjliggöra att få en styrgrupp eller arena för samverkan på ledningsnivå, vilket också lyfts som en framgångsfaktor.

Några hinder och utmaningar för samverkan är att det är många kommuner inom regionen vilket gör det svårt att ha en nära dialog med kommunerna från regionalt håll. På samma sätt lyfts förskolans många aktörer som en svårighet ur ett samverkansperspektiv. En annan utmaning som lyfts är de olika verksamheternas skilda kulturer, biblioteken, BHV och förskolan arbetar på olika sätt vilket är ett hinder som tar tid, men som inte upplevs omöjligt att ta sig över.

Bokstartgaranti i framtiden?

Uppföljning av arbetet med Bokstart har främst skett genom den utvärderingskonferens som anordnats för de kommuner som arbetar med Bokstart. Vidare har årsrapporteringen till KUR fungerat som uppföljning för de kommunala projekten.

Vad gäller de resultat och effekter som kan urskiljas uppfattas från regionalt håll att folkbiblioteken i större utsträckning arbetar med målgruppen 0–3 år, vilket är det övergripande målet med bokstartarbetet. Det uppfattas även finnas en större medvetenhet kring bibliotekets språkfrämjande roll i samarbete med förskola och BHV i kommunerna. Samma sak gäller även på regional nivå, där tidigt läsfrämjande har fått en starkare roll i barnhälsovården, både på strategisk och operativ nivå. Detta beskrivs genom att kulturens roll för språkutveckling har blivit tydligare.

”Det har blivit mycket tydligare, kulturen har kommit in som ett redskap på ett annat sätt.”

Vad gäller nedslagen i kommunernas arbeten så upplevs bokstartarbetet ha påverkat målgruppen i den mening att läsningens roll har lyfts.

”För barnen har böckerna blivit en tydlig aktivitet, det är någonting man gör.”

Arbetet med Bokstart kommer att fortsätta från regionalt håll, dock utifrån de förutsättningar som finns framåt. Det handlar främst om att det är svårt att frigöra tid utan medel och mandat kopplade till detta. På regional nivå finns en stark vilja att intensifiera och vidareutveckla arbetet med Bokstart.

Utifrån regionens roll i Bokstart betonas några utmaningar som har funnits och som finns framåt. Det efterfrågas en tydligare enhetlighet i arbetet med Bokstart. För närvarande upplevs det vara tämligen otidligt i vad en regions roll i Bokstart bör vara och det framförs därför önskemål om att denna roll förtydligas. En annan svårighet som funnits kopplat till detta har att göra med att bidra till att tillgå från olika håll. Då kommunerna i Skåne både kunnat söka medel från Kulturrådet och från regionen har viss förvirring uppstått som har försvårat arbetet med samordning.

Att det har förekommit skillnader i exempelvis vad projekten kallas runt om i landet och inom regionen, och att det saknats stödstrukturer för regionens samordnande roll betonas som viktiga frågor att beakta framåt. Detta betonas särskilt i arbetet med Bokstart inom BHV, utifrån verksamheternas olika kulturella skillnader. Då vården tydligare utgår från striktare styrning och jämlikhet, efterfrågas tydligare riktlinjer och metoder för hur BHV ska kunna arbeta med Bokstart. Ett sådant sätt skulle kunna vara att inkludera en bokgåva och en lässtund i BHV:s ordinarie hembesök, vilket ses som en realistisk utveckling framåt för BHV i Skåne och som även har testats på kommunal nivå i Skåne. Det kräver dock tydligare riktlinjer, både från nationellt håll och från ledningen regionalt.

En annan del av detta är att bokstartarbetet har behövt konkurrera med utvecklingsarbetet Digitalt först. I och med att Bokstart har varit ett frivilligt projekt baserat på ansökan upplevs detta ha blivit något bortprioriterat av biblioteken, i och med att Digitalt först har riktats till samtliga bibliotek.

En nyckel framåt för arbetet med Bokstart ses inom den regionala biblioteksplanen. Fram till år 2020 finns Bokstart nämnt i denna för Skåne och projektet arbetar nu med att få in Bokstart som arbetsområde även efter detta. Detta betonas som en viktig del i förankringsarbetet med Bokstart.

Sammantaget ser Region Skåne stora fördelar med att fortsätta med Bokstart och visionen är att en "Bokstartgaranti" ska finnas för regionens invånare. Detta skulle inkludera de tre Bokstartsögonblicken och bokgåvorna. Frågan om hur bokgåvorna ska finansieras framöver är dock fortfarande obesvarad.

3.6 Bokstart i Sundbyberg

Sundbybergs stad
Region: Stockholm
Huvudgrupp: Storstäder och storstadsnära kommuner
Kommungrupp: Pendlingskommun nära storstad Invånarantal: 52 414
Antal barn 0–3 år: 2306
Beviljades första gången medel för arbetet med Bokstart från Kulturrådet: 2017
Antal invånare per km ² : 6 031,5
Källa: SCB (2019) och SKR (2016)

Kort om Bokstart i Sundbyberg

6 månader: Hembesök genomförs av två bokstartare från biblioteket.

18 månader: Gruppträff på biblioteket.

Utökat hembesöksprogram: Familjestödet och BHV informerar om Bokstart samt följer upp bokstartarnas hembesök.

Övrig samverkanspart: Etablerad samverkan med förskolan.

”Babybok i Sundbyberg” blev starten

I samband med att kommunen fick del av integrationsmedel under 2016–2017 så startade biblioteket upp ett eget läsfrämjande projekt som kallades *Babybok i Sundbyberg*. I och med att det var ett projekt drivet med integrationsmedel var en tydlig utgångspunkt att rikta uppsökande verksamhet och andra insatser för att nå familjer med små barn i socioekonomiskt utsatta områden. När Sundbyberg sedan beviljades medel från Kulturrådet för Bokstart så fanns en bra utgångspunkt för arbetet – och man kunde då fortsätta att hålla kontakt med de familjer man träffat under arbetet med *Babybok i Sundbyberg* och de hembesök som genomfördes där.

Inom ramen för arbetet med *Babybok i Sundbyberg* togs ett eget informationsmaterial fram, vilket blev en bra grund framåt. Materialet används även fortsatt, i kombination med det bokstartmaterial som finns framtaget av Kulturrådet.

I uppbyggnaden av arbetet med hembesök sökte biblioteket bland annat även inspiration från arbetet i Södertälje, som då var ett av pilotprojekten för Bokstart.

Breddade arbetet och inkluderade förskolan

Två bibliotekspedagoger arbetar i huvudsak som bokstartare och är de som idag genomför hembesöken inom ramen för bokstartarbetet. Att man har haft möjlighet till den typen av kontinuitet som det innebär att ha två tjänster som till stor del arbetar med just detta är den största framgångsfaktor som nämns för att arbetet fungerar så bra idag.

”Det känns tryggt att vi har våra två bokstartare”

Inför besöken får familjerna hem ett kort med foto av bokstartarna och annan praktisk information. Bokstartarna i Sundbyberg gör tillsammans hembesök hos föräldrar med bebisar när de hunnit bli 6 månader. Upplägget av träffarna liknar beskrivningen av metoden hembesök (se avsnitt 2.4). I samtalen med föräldrarna trycker bokstartarna även på att det går lika bra att ”pratläsa” – med andra ord prata om vad de ser på bilderna på sitt modersmål – och att det därför inte är något hinder om de inte känner sig bekväma med att läsa på svenska. Besöken sker i de områden som har blandad befolkning vad gäller ursprung och bostadssituation i Sundbyberg stad: Hallonbergen, Ör och Rissne.

När barnen sedan blivit 18 månader bjuds familjerna in att delta i en återträff i form av en gruppträff på biblioteket. Här är uppslutningen inte lika god som de skulle önska, men träffarna i sig fungerar väl och har ett uppskattat innehåll.

Arbetet med hembesök och återträffar beskrivs idag vara en etablerad verksamhet som fungerar mycket väl. Det finns sedan tidigare en vana av att möta föräldrar till små barn eftersom biblioteket sedan en längre tid tillbaka även arbetat med att ta emot grupper med föräldrar från BVC, vilket kan vara en bidragande faktor till detta.

För Bokstart Sundbyberg är förskolan medsökande i projektet och därmed har samverkan som funnits sedan tidigare kring de små barnen utvecklats. Barn- och utbildningsförvaltningen hade sedan tidigare ett samarbete med kultur- och fritidsförvaltningen i arbetet med att få ut information om förskolan till nyinflyttade på olika språk. Förskolorna i kommunen får även sedan tidigare bland annat böcker från biblioteket genom Läspåsen. Läspåsar finns nu på alla kommunala förskolor i staden och är en satsning skild från Bokstart. När det gäller de förskolor som ingår i Bokstart har biblioteket kommit ut med påsarna direkt till verksamheten.

Idag sker samverkan med förskolor i Hallonbergen och Rissne och medarbetare därifrån har bland annat deltagit i kompetensutvecklingsinsatser och i förmedling av böcker till förskolan genom "Läspåsen Extra" som innehåller böcker på flera språk, som familjerna kan låna hem. De har även arbetat med att koppla användandet av läspåsen till läroplanen Lpfö18, i ett gemensamt workshoparbete.

"Vi jobbade på länken mellan hemmet, förskolan och biblioteket"

Många samverkansytor kring de små barnen

Det finns en styrgrupp för Bokstart Sundbyberg som består av enhetschef från biblioteket samt verksamhetschef för förskolan.

En av bokstartarna är projektledare för arbetet. Bibliotekschefen och de två bokstartarna utgör i praktiken en arbetsgrupp. De arbetar efter en aktivitetsplan som stäms av och följs upp kontinuerligt.

Utöver samverkansstrukturen för Bokstart inom Sundbyberg finns andra samverkansytor som involverar Bokstart på olika sätt. "Nätverket Familjecentral" är en etablerad samverkan mellan BHV, familjestödet, SFI, öppna förskolan och biblioteket. De har inte gemensamma lokaler, utan arbetet sker i ett väl utvecklat nätverk för samverkan kring de små barnen och deras familjer. Denna samverkan innebär att de berörda aktörerna har utarbetade kontaktvägar och är vana vid att samverka med varandra kring de små barnen och deras familjer.

Familjestödet deltar också i ett utökad hembesöksprogram som drivs av BVC i Rissne och Hallonbergen. En familjestödare följer där med BVC på sex hembesök till de som får sitt första barn, under barnets första 15 månader. Olika besök har olika teman och bland annat så pratar man om språkutveckling och läsning samt informerar om – och följer upp bokstartarnas hembesök. Det utökade hembesöksprogrammet når även barn som inte ingår i kommunens Bokstartarbete med hembesöken, och de informerar då om att Bokstart finns och vad som ingår.

I arbetet kring de små barnen sker samverkan alltså på flera olika sätt, mellan olika aktörer och i olika typer av samverkan. Samverkanskulturen mellan de för Bokstart relevanta aktörerna förefaller vara väl utvecklad och god. Aktörerna har god insikt i varandras olika uppdrag och det ligger nära tillhands att samverka mot samma mål.

"Alla är nyfikna på varandra och ganska prestigelösa – vi testar. Vi kan säga samma saker på olika sätt – i olika professioner"

Reflektioner om erfarenheterna från arbetet hittills

Sammantaget bedömer intervjupersonerna att samverkan fungerar väl. Som en förklarande faktor beskrivs andra tidigare och pågående satsningar, så som Babybok i Sundbyberg, Nätverk familjecentral, förskolornas arbete med bland annat läspåsen samt det språknätverk som drivs av barn- och utbildningsförvaltningen och där bland annat alla förskolor ingår. Allt detta gör att det finns en vana av att samverka kring dessa frågor och att det redan finns ett starkt fokus på läsfrämjande insatser. Utöver detta nämns även som en fördel att det är en relativt liten kommun till ytan, vilket gör att de geografiska avstånden är små.

För förskolan beskrivs som en framgångsfaktor att de nu har landat i förhållningssättet att Bokstart inte kräver extra förberedelse eller ytterligare arbetsuppgifter för medarbetarna, utan snarare blir en värdefull extra resurs och ett tillskott i verksamheten och för barnen.

I verksamhetsplanen för biblioteket i Sundbyberg finns ett mål om att de ska främja de minsta barnens språkutveckling. Till det målet finns också en indikator om att besöka 70 procent av målgruppen inom den uppsökande verksamheten Bokstart, vilken följs upp i tertialrapporterna samt årsredovisningen.

Det upplevs svårare att följa upp effekterna på lite längre sikt. Men arbetet har övergripande emottagits väl av föräldrarna som varit positivt inställda efter hembesöken och uttrycker att det varit värdefullt. Biblioteket ser att fler känner till och besöker biblioteket – även om det inte säkert går att säga att det är ett resultat av Bokstart.

”Föräldrarna blir medvetna om att det satsas på de små barnen och att man får vara glad och stolt över sitt språk”

Utöver effekterna avseende att inspirera till läsning och verka språkutvecklande syns även andra positiva effekter bland de familjer som bokstartarna möter, exempelvis för att bryta en isolering.

Förhoppningen är också att arbetet ska kunna fortsätta under lång tid framöver. Om de ekonomiska förutsättningarna ändras, behöver man troligtvis skruva i olika delar – med utgångspunkten att Bokstarsarbetet kan fortsätta i någon form.

När det gäller Bokstart inom förskolan skulle det till viss del kunna fortlöpa inom det etablerade språknätverket som finns i staden, men inte i den form som sker idag när det gäller att få till det personliga mötet, att möta föräldrar eller bidra till det förebyggande arbetet.

Samtidigt finns en bred kunskap och förståelse om Bokstarts betydelse i kommunen. Projektet har bland annat presenterats för såväl politiker som för medarbetare inom biblioteket.

När det gäller övergripande tankar kring utvecklingen av Bokstart i Sverige så betonas att behovet av liknande insatser troligt finns hos alla grupper i samhället och kan därför breddas för att komma fler till gagn. Samtidigt lyfts även fram att insatserna i Bokstart kan vara en viktig del i integrationsarbetet för många kommuner och regioner.

4. Bokstart i Sverige

I det här kapitlet redovisas det samlade resultatet från intervjustudien av arbetet i de 28 bokstart-projekten som ingår i kartläggningen (inkl. fallstudierna). Här behandlas de iakttagelser Governo gjort av såväl det operativa arbetet i projekten som av den formella samverkan och de resultat, erfarenheter och lärdomar som arbetet hittills genererat.

4.1 Om projekten

I detta avsnitt presenteras och analyseras vad som framkommit avseende de samverkande aktörerna, valda metoder samt målgrupper i bokstartprojekten.

4.1.1 Aktörer

Aktörerna i samverkan består oftast av folkbibliotek, barnhälsovården och förskolan. Även öppna förskolan nämns i flera fall som en viktig aktör i arbetet.

Bibliotekets roll består ofta i att leda och samordna arbetet. Biblioteket är också den aktör som främst disponerar de bidrag som erhållits från Kulturrådet och tillhandahåller personella resurser i form av de medarbetare som i störst utsträckning utför insatser inom Bokstart och möter de små barnen och deras familjer.

Barnhälsovården har ofta ett viktigt uppdrag i bokstartarbetet, genom att vara en tydlig länk mellan familjerna och biblioteken. Här ingår till exempel ofta att informera om Bokstart och om hembesöken. Vanligt är även att barnhälsovården genomför ett boksamtal i sitt ordinarie program, ibland tillsammans med en medarbetare från biblioteket. Vad som ingår i bokstartarbetet kan även variera mellan olika specifika barnavårdscentraler inom samma projekt.

Även förskolan är en vanligt förekommande samverkanspart i projekten. För många av dessa befinner sig arbetet i en uppstartsfas. I andra projekt är förskolan ännu inte involverad, men det finns ofta planer på att utöka samverkan för att inkludera förskolor i framtiden. Bland de förskolor som redan hunnit få en aktiv roll i Bokstart finns det flera goda exempel på samverkan.

Vad gäller de bokstartprojekt som drivs av regioner är förskolan sällan involverade i samma utsträckning. Detta kan delvis förklaras av att det på regional nivå oftast inte finns någon naturlig samverkanspart gentemot denna kommunala verksamhet.

Öppen förskola har visat sig vara en naturlig samverkanspart i många av projekten. Då öppna förskolan arbetar holistiskt utifrån familjernas förutsättningar har arbetet med Bokstart lämpat sig väl för verksamheterna. I de fall där öppna förskolan ingår i samverkan har den ofta en central roll vid olika typer av gruppträffar på biblioteket eller öppna förskolan och ibland även vid hembesök. Även om det är viktigt att poängtera att öppen förskola inte finns i alla kommuner, så bör deras bidrag och roll i många av projekten inte underskattas.

I bokstartsatsningen finns det både kommunalt och regionalt drivna projekt. En generell iakttagelse är att regionbibliotekens roll i bokstartarbetet inte är lika tydlig som kommunbibliotekens. De senare får en betydligt mer central roll i projekten genom att de oftast både driver projektet och samordnar de övriga aktörerna, men även är den aktör som i störst utsträckning arbetar operativt med t.ex. hembesöken. Regionbiblioteken har i högre utsträckning rollen som övergripande samordnare och stödgivare som ibland förmedlar medel till kommunerna. Regionbibliotekens arbetssätt kan bestå i att erbjuda nätverksträffar, olika typer av kompetensutvecklingsinsatser och kunskapsspridning,

vilket är i linje med deras ordinarie uppdrag.

”Regionen har gått in och betalat vikariekostnader i kommunerna och stöttat att de ska komma igång”

Möjligheten att anpassa de insatser som ingår i bokstartarbetet efter de egna lokala förutsättningarna är någonting som lyfts fram som viktigt i många av projekten. Detta ses som önskvärt både för de olika regionala förutsättningarna och för de mer lokala, på kommunal nivå eller för enskilda områden i en kommun. Det kan handla om förutsättningar avseende geografi, befolkningens mängd och befolkningssammansättning eller socioekonomi. Det kan också handla om anpassning till skilda organisatoriska eller ekonomiska förutsättningar för projekten.

Å andra sidan lyfts även en önskan om en tydligare styrning, samordning och sammanhållning av arbetet med Bokstart. I vissa fall uppfattas Bokstart som alltför splittrat på ett övergripande plan, dvs. att skillnaderna i angreppssätt och form mellan projekten också kan ses som något negativt som gör Bokstart otydligt. Det skiljer sig också mellan kommuner vilket stöd de kan erhålla från regionalt håll vad gäller kompetensutveckling och liknande. I dessa fall kan den enskilde verksamheten ibland känna att det inte finns tillräckligt med stöd och riktlinjer i arbetet med Bokstart.

”Kan fungera lite olika men att det ändå blir ganska likt. Att man inte måste uppfinna ett nytt projekt.”

När det gäller samverkan med förskolor är medarbetarna och deras chefer de viktigaste aktörerna och är de som oftast är involverade i arbetet med Bokstart. Även språk, läs- och skrivutvecklare samt specialpedagoger anställda i kommunen har framkommit vara viktiga aktörer i vissa projekt. Dessa stöttar ofta förskolans verksamhet på olika sätt och kan därför fungera som en naturlig ingång för samverkan med förskolorna.

4.1.2 Metoder

När det gäller de läsförmedlande metoder som tillämpas inom Bokstart är hembesök det vanligaste. Av de projekt som ingått i intervjustudien beskriver ca 70 procent att de erbjuder metoden hembesök i någon form.

Hembesöken beskrivs ofta som den bästa metoden för att nå fram och skapa relationer med familjer. Det individuella mötet är viktigt och det som oftast nämns som det som ger tydligast positiva resultat för målgruppen. Att just medarbetare från biblioteken gör hembesök upplevs ofta som positivt. Familjerna beskriver ofta mötet som avslappnat och fritt från pekpinnar. I det fall sjuksköterska från BHV deltar i hembesöken beskrivs även det ofta som positivt. De har redan en relation till familjen och har byggt upp ett förtroende där, vilket skapar en trygghet. I några få projekt utför BHV till viss del hembesöken inom Bokstart på egen hand, men det vanliga är att de utförs tillsammans med bokstartare från biblioteket. En annan fördel som beskrivs med att BHV deltar i eller genomför hembesök är att familjer kan tendera att lyssna mer noggrant på en sjuksköterska, då de uppfattas ha en viss auktoritet hos familjerna.

Utmaningen som många beskriver med hembesöken är att det är en resurskrävande metod. För de som har valt bort hembesök nämns det som den viktigaste förklaringen till detta. Det är också relativt vanligt att de projekt som erbjuder hembesök inte ser det som hållbart i längden. Man funderar därför över alternativa metoder, så som olika typer av gruppträffar eller tydligare involvering av förskolan.

”Vi kommer aldrig att kunna göra några hembesök. Svårt att få bibliotekarier och assistenter till det”

**”Vi har prövat hembesök, som har fungerat väldigt bra
– men vet inte om det är möjligt att fortsätta med”**

Det finns dock kommuner som ser framför sig att det är möjligt att fortsätta arbeta med hembesök, även utan medel från KUR. Även då lyfts att metoden är resurskrävande, men att med omprioriteringar inom verksamheten och eventuellt ökat stöd från kommun eller region hoppas man att hembesöksverksamheten ska kunna fortgå även när stödet från KUR upphör.

Det är även vanligt att erbjuda gruppträffar på bibliotek, öppna förskolan eller BVC. Av de 28 projekt som ingår i intervjustudien erbjuder majoriteten, ca 65 procent, olika typer av gruppträffar. Av de som kombinerar de två metoderna är det vanligast att genomföra hembesök hos de allra minsta barnen för att sedan följa upp med någon typ av gruppträff när de blivit lite större. Gruppträffar är mindre resurskrävande, men det beskrivs ofta som svårare att få familjer att delta, samt det negativa i att det individuella mötet försvinner.

Utformningen av gruppträffarna kan skilja sig åt. Vanliga element i dessa träffar är högläsning, föreställning/teater, sångstund, ramsande eller rimmande. Biblioteket är ofta de som bjuder in, men vissa involverar aktörer som BHV, öppna förskolan eller SFI. Att ha olika typer av träffar för små barn och deras familjer är också någonting som de flesta bibliotek har stor vana av att genomföra.

I de fall där förskolorna är involverade används metoden att bygga upp kapprumsbibliotek, eller andra typer av läshörnor, i ungefär vart fjärde projekt. Andra sätt för förskolan att jobba med Bokstart är att bjuda in medarbetare från biblioteket till föräldramöten för att informera om språkutveckling hos små barn. En intressant metod som endast förekommer i några enstaka fall är att erbjuda bokstartsamtal under barnets inskolningsperiod. Detta har visat sig vara mycket väl fungerande.

Att bygga upp läshörnor av olika slag inom ramen för Bokstart är även vanligt förekommande inom barnhälsovården och öppna förskolan. Detta lyfts som ett bra sätt att skapa en igenkänningsfaktor för barnen och föräldrarna från andra interaktioner med Bokstart.

Som tidigare nämnts är möjligheten att anpassa de insatser som ingår i bokstartarbetet efter de egna lokala förutsättningarna någonting som lyfts fram som viktigt i många av projekten. Detta syns tydligt när det gäller just val av metod som kan vara tätt förknippad med geografiska förutsättningar så som demografi, befolkningstäthet och närhet till bibliotek eller öppna förskolan. Även kommunens ekonomiska situation kan påverka valet av metod.

4.1.3 Målgrupper

Bokstart riktar sig till vårdnadshavare och andra vuxna i barns närhet under barnens första tre år. I praktiken visar intervjustudien att målgruppen hittills, i första hand, har handlat om föräldrar till barn mellan 0–1,5 år. Detta förklaras främst av att de flesta projekt valt att inleda arbetet med insatser gentemot vårdnadshavare till nyfödda. Med tanke på att bokstartarbetet inleddes 2018 har dessa barn ännu inte hunnit bli så gamla. Därför är det först nu det börjar bli relevant med insatser riktade mot förskolebarn i någon större grad.

I praktiken får förskolan en bredare åldersmässig målgrupp än de övriga aktörerna. Detta blir tydligt exempelvis i de fall där förskolan har etablerat kapprumsbibliotek. Då är litteraturen i biblioteket utvald för att passa målgruppen 1–3 år, men om de äldre barnen (4–6 år) önskar läsa och låna böckerna uppmuntras de självklart till det. På så sätt kan denna typ av insatser nå fler och komma en större grupp av barn till gagn. Detta gäller även till viss del för gruppträffar där det är mer öppet för alla föräldrar och deras små barn att delta.

Utöver urval utifrån barnens ålder gör projekten oftast även andra prioriteringar avseenden mål-

gruppen för insatserna. En sådan prioriterad grupp är barn med annat modersmål än svenska som även är en prioriterad grupp som pekas ut i bibliotekslagen. Av intervjuerna beskrivs att Bokstart i relativ hög utsträckning berör denna målgrupp, och att många kommuner och regioner genom Bokstart arbetar för att nå ut till flerspråkiga familjer. Det görs bland annat genom att informationsmaterial och bokgåvor till familjerna anpassas till familjens modersmål eller att exempelvis en tolk finns tillgänglig i mötet med familjen. Ett centralt budskap i dessa insatser är exempelvis att familjerna ska läsa på "sitt hjärtas språk", vilket beskrivs i t.ex. Sundbyberg och Enköping. Det är många projekt i Bokstart som tillämpar ett sådant interkulturellt perspektiv. Det är dock inte alla som gjort en tydlig avgränsning av målgruppen utifrån detta, även om perspektivet fortfarande är högst närvarande i arbetet.

I flera fall har dock tydliga avgränsningar utifrån målgrupper gjorts. I ca 40 procent av projekten är socioekonomi, interkulturalitet eller integration tydliga perspektiv vid valet av målgrupp. Dessa projekt tenderar också att återfinnas i mer folktäta kommuner och kommuner belägna i storstadsregioner. Några kommuner kopplar även projektet Bokstart till kommunens eller regionens övriga arbete med integration, social hållbarhet eller liknande.

Även i mindre kommuner är perspektivet socioekonomi närvarande i diskussioner av urval, men för små kommuner är det mer vanligt att alla barn i en viss åldersgrupp exempelvis får hembesök.

"Vi har tänkt så att eftersom det är en så pass liten kommun så har vi sagt att alla är med i detta. Alla föräldrar och barn"

Att välja en målgrupp utifrån tydliga kriterier avseende socioekonomi eller liknande görs ofta med hjälp från socialtjänsten, BHV eller polisen. De allra flesta lyfter även fram detta som någonting positivt – att insatserna riktas dit behoven är som störst och därmed kan ha större betydelse för familjerna. Det som flera intervjupersoner dock ser en risk med här är att det kan skapa en viss stigmatisering kring vissa bostadsområden, socioekonomiska förutsättningar och/eller för familjer med annat modersmål än svenska. För att minska den risken betonar några att de inom projektet är noga med att inte kommunicera ut den utvalda målgruppen, utan att de som exempelvis får hembesök får information om och känner att alla i området får erbjudandet samt att det är viktigt för alla barn att få ta del av läsfrämjande insatser. Många framhåller också i intervjuerna att behovet av att påminnas om värdet av tidig läsning för barn kan gälla alla föräldrar oavsett socioekonomisk status och kulturell bakgrund.

"Det är lätt att ha förutfattade meningar om att föräldrar med hög utbildning vet mer om språkutveckling, men den informationen behövs hos alla. Inte bara hos de som man kanske först tänker"

I andra fall har det intresse som förskolor, barnavårdscentraler, bibliotek m.fl. i olika områden, kommuner eller kommundelar visat fått vara det som styr valet av målgrupp. Man har gjort bedömningen att intresse och engagemang hos de berörda aktörerna, vilket borgar för att samverkan ska fungera väl och att de blir aktiva medskapare i bokstartarbetet, är viktigare än att träffa exakt rätt målgrupp av barn och föräldrar.

4.2 Om samverkan

I detta avsnitt presenteras och analyseras vad som framkommit avseende själva samverkan mellan aktörerna i projekten. Såväl framgångsfaktorer som hinder behandlas för den formella samverkansstrukturen och för den mer operativa samverkan i arbetet med Bokstart.

4.2.1 Formella samverkansstrukturer

Det är relativt vanligt att projekten inte har inrättat formella styrgrupper för just Bokstart. Det är något mindre än hälften av projekten som har en sådan. Det är ungefär lika vanligt att ha en tydligt formulerad arbetsgrupp för det operativa arbetet, där flera verksamheter än biblioteket deltar. Detta verkar i de flesta fall inte vara någon nackdel för arbetet i projektet. Det som verkar ha störst betydelse är engagemanget, drivkraften och handlingsutrymmet hos de som deltar i samverkan. Det finns generellt ett högt personberoende till de eldsjälar som ofta driver bokstartarbetet, och även ligger bakom ansökan om stöd. Det finns ofta en medvetenhet och i vissa fall en oro för detta personberoende.

Intervjustudien visar att mindre kommuner till viss del upplever sig ha mindre behov av strukturer för samverkan då det handlar om ett fåtal personer och aktörer som ska samordnas och arbeta tillsammans. I dess fall är dock personberoendet ofta än mer påtagligt. Personella eller organisatoriska förändringar av olika slag utgör konkreta hot mot projektens fortlevnad.

I det fall där det finns andra pågående satsningar och projekt som tangerar samverkan kring små barn och/eller språkutveckling kan den samverkansstruktur som redan etablerats även bli hemvist för bokstartarbetet. Det tydligaste exemplet i sammanhanget är organisationen kring de språknätverk som tidigare etablerats runt om i landet. Det är inte ovanligt att såväl styrgrupp som arbetsgrupp är desamma i språknätverket och bokstartprojektet, eller i alla fall inkluderar samma personer.

”Språknätverket gick över i styrgruppen och så bildade vi nätverket också. Nätverket består av de som arbetar operativt”

Några enstaka projekt lyfter möjligheten att träffa samverkansöverenskommelser mellan huvudmännen som ett sätt att stärka samverkan i framtiden. I något fall har man å andra sidan aktivt valt bort en sådan formalisering av samverkan. I något fall är även samverkansavtal på lokal nivå mellan de olika verksamheterna ett verktyg som används. För de flesta har det dock inte varit aktuellt att ta fram någon samverkansöverenskommelse för Bokstart.

Det som generellt verkar vara nyckeln för att nå en väl fungerande formell samverkan är i vilken utsträckning det sedan tidigare finns en etablerad samverkanskultur, vilket är någonting som kräver både tid och engagemang.

”Just det att vi vågat släppa vår egen gard. Vi kommer in med vår kompetens men lyssnar in andras kompetenser också. Om vi måste vänta in BHV så gör vi det. Vi vet vad som är det viktiga. Det är inte vi.”

4.2.2 Operativ samverkan

När det gäller den operativa samverkan beskrivs den ofta som väl fungerande mellan BHV och biblioteken. Samverkan med förskolan förefaller inte vara lika naturlig. Detta kan delvis förklaras av att det ofta är fler aktörer som ska involveras samt att detta arbete i många projekt befinner sig i en uppstartsfas, där formerna för samverkan i praktiken inte har hunnit etableras. En annan förklaringsfaktor är att många projekt till stor del har fokuserat på hembesök som metod, där förskolan inte har någon roll för närvarande.

I flera fall består den operativa samverkan av relativt få aktiviteter eller interaktioner mellan verksamheterna. Det är inte ovanligt att de tre verksamheterna jobbar med Bokstart enbart utifrån deras specifika ansvarsområde. Biblioteket, som oftast är kärnan i arbetet, lämnar böcker på förskolan eller får listor av BHV inför hembesöken. Samverkan förefaller ofta befinna sig inom de två första trappstegen i Bokstart. Det bör här upprepas att detta inte behöver tolkas som ett misslyckande

för samverkansarbetet. Bokstartarbetet har olika ut förutsättningar och upplägg i de olika projekten och vad som är en tillräcklig samverkan har inget entydigt svar.

Det är tämligen sällsynt att samverkanstrappans hösta nivå, samhandlande, förekommer. I enstaka fall bokstartar dock olika verksamheter tillsammans. I en kommun finns det bibliotek på familjecentralerna, varför arbetet med Bokstart på ett enklare sätt kan ske i samhandling med andra aktörer inom Bokstart. I detta fall är även arbetet med Bokstart inskrivet i medarbetarnas arbetsbeskrivningar på familjecentralen.

4.2.3 Samverkan med privata aktörer

Inom samverkan kring bokstartprojekten förekommer såväl förskolor som barnvårdscentraler som drivs i privat regi. Det har i intervjuerna inte framkommit några tecken på att detta är en avgörande faktor för huruvida samverkan fungerar bra eller inte. Här lyfts istället andra aspekter fram, som går att koppla till den mer övergripande organisationen av verksamheterna, snarare än driftsformen.

En svårighet med att organisera samverkan med förskolor är att det ofta är många aktörer som ska samordnas. Denna samordning kompliceras då ytterligare av att varje fristående förskola kan utgöra en egen huvudman som måste kontaktas och förhandlas med separat. Det har framkommit enstaka tecken både på ett svalare intresse bland fristående förskolor och på att projektsamordnaren har dragit sig för denna samordningsuppgift och därför i högre grad vänt sig till de kommunala förskolorna som är organiserade under samma huvudman. Vi ser dock inget mönster som tyder på att kvaliteten i samverkan eller i bokstartarbetet skulle påverkas av om en förskola bedrivs i offentlig eller privat form.

Intervjuerna pekar heller inte på att det skulle finnas någon skillnad mellan barnvårdscentraler som bedrivs i privat eller offentlig regi. Det finns exempel på att det upplevs fungera både bättre och sämre med båda driftsformerna. En viktigare faktor är snarare den enskilda vårdcentralens arbets- och resursmässiga förutsättningar.

4.2.4 Framgångsfaktorer och hinder för samverkan

Någonting som nämns som centralt för att samverkan ska fungera är att kommunikationen mellan de aktuella aktörerna är strukturerad och tydlig samt att arbetet är förankrat hos ledningen i samtliga samverkande verksamheter. Nära kopplat till detta är också att tid och resurser avsätts för samverkan.

**”Vi har samma uppdrag: biblioteket, förskolan och BHV
– att stötta föräldrarna med barnens språkutveckling”**

När det gäller att inkludera förskolan i samverkan nämner flera att det numera står tydligt i läroplanen för förskolan att de på olika sätt ska arbeta för att stimulera barnens språkutveckling.

En utmaning för en fungerande samverkan som beskrivs är att man blir beroende av andra verksamheters prioriteringar. Det som framförallt beskrivs är de fall där de samverkande aktörerna inte kan prioritera arbetet med Bokstart i samma utsträckning och vid samma tidpunkt. Det kan både handla om att de i olika grad prioriterar deltagandet i den strukturella samverkan, exempelvis styrgruppsmöten, eller i det operativa arbetet, exempelvis gruppträffar eller hembesök. Särskilt tidsbristen för medarbetarna inom barnhälsovården brukar nämnas som en utmanande faktor. Vissa verksamheter har även en hög personalomsättning, som också lyfts som ett hinder för samverkan.

**”BHV-sköterskor har ibland ett lite annat tempo och känner
att det kanske drar ut lite väl på tiden i hembesöken.”**

”BVC är hårt pressade och har svårt att komma loss”

Frågor om sekretess och GDPR är sådant som de flesta projekt tvingas hantera och som några lyfter fram som ett hinder. BHV har exempelvis genom sitt uppdrag en annan inblick i familjernas situation och förutsättningar, som skyddas av sekretessen. Vilka barn som fått remiss till logopedin och har behov av extra stöd i språkutvecklingen har biblioteken inte insyn i. Något projekt har dock hittat en lösning där familjer informerar förskolan i de fall språkscreeningen på BHV har visat på behov av stöd som förskolan kan bidra till. När det gäller GDPR-hantering i samband med hembesöken är det vanligt med en modell med samtyckesblankett.

En annan utmaning för en väl fungerande samverkan som nämns är kulturella skillnader mellan bibliotek, BHV och förskola. Det finns skillnader i styrning och organisation. Till exempel pekas det på att BHV har en tydligare styrning utifrån hälso- och sjukvårdslagen, nationella riktlinjer, ackrediteringsvillkor och krav på regional samordning än biblioteken vars verksamhet inte är lika reglerad.

Vidare kan praktiska aspekter, såsom mötestider för samverkansmöten, vara svåra att hantera då arbetsdagen ser väldigt olika ut för de respektive professionerna. Förskolepedagogen kanske inte kan komma loss på eftermiddagen medan BHV-sjuksköterskan har fullt upp på förmiddagen. Detta kan kopplas till det andra trappsteget *samsyn*. Många menar också att en ökad förståelse för varandras verksamheter kan underlätta samverkan.

4.3 Om utvärdering, resultat och lärande

I detta avsnitt presenteras vad som framkommit avseende uppföljning och utvärdering av bokstart-projekten samt generellt om de effekter som insatserna ger för målgrupperna och för de samverkande aktörerna. Här beskrivs även de tankar och idéer kring projektens hållbarhet och fortlevnad som förts fram samt de olika behov av stöd som lyfts av intervjupersonerna.

4.3.1 Uppföljning

Nästan alla lyfter fram att de får positiv respons från föräldrar efter exempelvis hembesöken, som brukar beskrivas som mycket uppskattade och givande.

Majoriteten av de projekt som ingår i intervjustudien har dock inte etablerat någon strukturerad uppföljning eller utvärdering av arbetet. Några lyfter fram att de följer upp ett antal nyckeltal, så som antal genomförda hembesök, men hänvisar i övrigt främst till den redovisning som lämnas till KUR. Andra har utvecklat uppföljningen ytterligare ett steg och genomfört enkäter eller liknande för att följa upp familjernas upplevelser. Några få beskriver också hur mål och indikatorer som syftar till att följa upp arbetet med Bokstart finns med som en del i verksamhetsplanen. Detta kan ses som en fördel eftersom det gör att uppföljningen därmed blir en del av den ordinarie processen och strukturen för verksamhetsuppföljning inom kommunen.

Många är nu i en fas där de börjar fundera i dessa banor och planera för hur uppföljningen skulle kunna genomföras och systematiseras. En vanlig idé är att i framtiden genomföra djupintervjuer med de barn som ingått i bokstartarbetets målgrupp eftersom de snart har uppnått en ålder där de själva skulle kunna intervjuas.

Det som är gemensamt för de flesta som arbetar med uppföljning är att det främst handlar om uppföljning av projektets genomförande, det vill säga antal träffar, antal deltagare, antal utlånade böcker eller familjernas upplevelser av de genomförda insatserna. I framtiden vill man dock försöka mäta effekterna på längre sikt. Här kan det exempelvis handla om att följa skolresultaten för de barn som ingått i målgrupp för bokstartarbetet.

Några av projekten har också följeforskare knutna till sig. Dessa ska framöver exempelvis följa arbetet med valda metoder för insatser inom Bokstart samt föräldrarnas attityder om läsning. De flesta av dessa studier är idag pågående.

4.3.2 Effekter och lärande

En vanlig aspekt som lyfts fram är att det generellt ligger en utmaning i att följa upp de mer långsiktiga effekterna av förebyggande insatser – detta både för att det är svårt att mäta och för att det är på lång sikt.

Resultaten som de som arbetar med insatserna redan kan se beskrivs ofta i termer av föräldrars "aha-upplevelse" när de får nya insikter och ser att så små barn faktiskt "hänger med" och kan uppskatta läsningen.

Flera beskriver på samma sätt att det går snabbt att se värdet av Bokstart, både för de som arbetar i projekten och för projektens målgrupper. Någoting som ytterligare stärker detta beskrivs vara att det finns professionellt utarbetat material om språkutveckling och även forskning att hänvisa till som visar hur viktigt läsfrämjande insatser är även för de riktigt små barnen.

"Väldigt tacksamt projekt att jobba med. Alla är rörande överens om att detta är viktigt. Det finns så mycket forskning att hänvisa till"

På biblioteken beskriver även många att de känner igen familjer som de tidigare gjort hembesök hos som sedan börjar komma och besöka biblioteket. Här är relationsskapandet att betrakta som ett resultat i sig.

På liknande sätt vittnar flera om att biblioteken har fått möjlighet att arbeta med nya målgrupper som hittat dit på grund av projektet. Ofta betonas även att biblioteken har stärkts i sina kunskaper om och sitt arbete med vissa målgrupper. Detta handlar främst om de prioriterade grupper som beskrivs i bibliotekslagen, alltså barn och unga samt familjer med annat modersmål än svenska. Även om gruppen barn och unga inte är främmande för biblioteken så upplevs att de allra minsta barnen (0–3 år) har blivit en tydligare målgrupp genom arbetet med Bokstart. Samma sak gäller även familjer med annat modersmål än svenska. I bokstartprojekten nämns ofta även prioriterade målgrupper utifrån ett integrationsperspektiv där ett besök på biblioteket blir en introduktion till det svenska samhället för de som inte bott i landet så länge. Några lyfter också fram att bokstartarbetet, och då framförallt hembesöken, kan bli en pusselbit för att bryta social isolering och utgöra en länk till samhället för vissa familjer.

En annan typ av effekt som Bokstart gett för de som ofta arbetar med insatserna är att medarbetarna på biblioteken till viss del har fått en ny typ av verksamhet och möjlighet till kompetensutveckling, som kommer till nytta även i andra delar av deras arbete.

Vidare delar många av intervjupersonerna gärna med sig av tips och råd till andra kommuner och regioner som ska starta upp arbetet med Bokstart. Ett vanligt råd handlar om att börja testa i mindre skala, för att sedan bredda arbetet. Det kan göra startsträckan kortare och minska riskerna om det visar sig att arbetet inte faller ut som tänkt.

"Att man ska se det som ett slags test. Inte vara rädd att testa detta och också ändra på hur man gör det om det inte fungerar"

4.3.3 Hållbarheten och projektens fortlevnad

En central fråga framåt för många projekt är hur Bokstart ska kunna bli en del av den ordinarie verk-

samheten och leva kvar även efter projekttidens slut. I många fall har ambitionerna kring projektens fortlevnad varit hög redan från start. I andra projekt har frågan om vad som händer när stödet från KUR upphör kommit upp på agendan efter hand.

”Ta det lugnt och tänk hållbart. Det ska inte ska vara en tillfällig happening”

Projektmedlen från KUR har i huvudsak använts på två sätt. Antingen har de främst finansierat samordnande resurser, så som projektledare, eller så har de använts för att finansiera verksamheten, genom vikarier för de bokstartare som jobbat med hembesöken. Det finns utan tvekan en osäkerhet bland projekten runt om i landet kring hur arbetet ska kunna fortsätta efter projekttidens slut. De flesta vi pratat med ser ändå positivt på att arbetet kommer att kunna fortsätta i någon form.

En förutsättning för projektens fortsättning beskrivs ofta i termer av resurser och mandat. Ett sätt för verksamheterna att skapa sådant mandat är genom förankring av arbetet på ledningsnivå i kommunen eller regionen. För biblioteken finns det en potential i att använda de redan existerande biblioteksplanerna på för att formulera bibliotekens inriktning och prioriteringar kring tidiga läsfrämjande insatser. På så vis kan biblioteken få ett tydligare uppdrag och mandat att fortsätta arbetet med Bokstart och samverka med övriga berörda aktörer.

I några projekt har man valt att helt avstå från att erbjuda hembesök just för göra det möjligt att införliva bokstartsarbetet i den ordinarie verksamheten efter projekttiden. De har då istället satsat på samverka med förskolan eller olika varianter av gruppträffar som metoder. Det finns också exempel på de som ser framför sig att kunna fortsätta med hembesök, även utan finansiering. Detta kräver dock omprioriteringar.

”Om de ekonomiska förutsättningarna ändras, behöver man troligtvis skriva i olika delar – med utgångspunkten att bokstartarbetet kan fortsätta i någon form”

Att de allra flesta vill fortsätta med insatserna grundar sig i första hand på att de ser att arbetet gör stor nytta. Flera funderar över hur man ska kunna bredda arbetet för att nå ut till en större målgrupp, exempelvis genom att tydligare involvera förskolan, eller att introducera Bokstart i större delar av kommunen. Här beskriver dock några att det finns ett vägval att göra när det gäller huruvida de i framtiden ska bredda bokstartarbetet till en större målgrupp, eller om de istället ska satsa på mer fördjupade och kvalitativa insatser för en mindre målgrupp.

4.3.4 Behov av stöd

När det gäller behov av stöd i arbetet lyfter flera, utöver det ekonomiska stödet, fram stöd avseende fortbildning, samordning och nätverk. Det kan vara svårt som kommun att prioritera den kompetensutveckling som intervjupersonerna ser behov av, och detta önskar man därför skulle kunna effektiviseras på något sätt.

En annan ekonomisk aspekt som lyfts fram i vissa intervjuer handlar om finansieringen av bokgåvor. Flera beskriver det separata inköpsstödet för litteratur som betydelsefullt, och i vissa fall som en förutsättning, för att finansiera gåvoböckerna till familjerna. En ytterligare observation är att detta stöd endast kan beviljas folkbiblioteken. Regionerna står därför utan denna möjlighet, vilket kan behöva beaktas i vidareutvecklingen av Bokstart.

Bokstarts hemsida samt det material som KUR idag tillhandahåller upplevs som värdefullt och proffsigt. Dock är det flera som önskar mer lättåtkomligt material i form av information om andra projekt samt goda exempel från andra projekt runt om i landet att använda som inspiration i det egna arbetet. Flera projekt lyfter även fram behovet av material på fler språk.

Bokstart i Sverige

Några ser också att det generellt skulle behövas stärkt styrning på olika sätt i arbetet. Ett exempel handlar om önskemål om att tydligare inkludera Bokstart i de samverkande aktörernas uppdrag.

**”Det behövs mera från ovan – att BVC ska få från ovan att jobba med det här.
Då får de ett tydligare uppdrag att arbeta med Bokstart!”**

5. Slutsatser

I detta avslutande kapitel presenteras Governos övergripande analys av den totala insamlade empirin samt våra slutsatser utifrån denna. Slutligen presenteras ett antal rekommendationer från Governo kring de delar som vi ser är centrala för Kulturrådet att arbeta vidare med och sprida till fler kommuner och regioner.

Innan vi går in på våra slutsatser behöver dock ett särskilt konstaterande göras kring fenomenet Bokstart. Grundläggande vid varje försök att följa upp och utvärdera en verksamhet är att innan man drar slutsatser om hur den utförs, styrs, organiseras etc. alltid bör ställa sig frågan om verksamheten i sig är bra. Är den ett effektivt sätt att nå de syften den finns till för? Svaret på denna fråga påverkar i hög grad de slutsatser man sedan drar om verksamheten ifråga.

Detta uppdrag att närmare studera Bokstart är på denna punkt speciellt såtillvida att Bokstart vid sitt införande i Sverige redan utgjorde en internationellt beprövad och beforskad metod/arbetsform. Frågan om Bokstart är bra var i hög grad besvarad redan från början, en bild som dessutom förstärktes under vårt arbete. Vi har inte stött på en enda ifrågasättande synpunkt om att bokstartsinsatserna för att stärka tidig språk- och litteracitetsutveckling, inte skulle vara bra.

Bokstart är således till stor nytta för familjer med små barn. Detta konstaterande leder i sin tur till slutsatsen att så många som möjligt borde få ta del av Bokstart i framtiden. När vi nu går vidare och diskuterar våra slutsatser av granskningen gör vi det i perspektivet att belysa iakttagelser och erfarenheter av betydelse för ett fortsatt och växande bokstartsarbete i kommuner och regioner.

5.1 Bokstartsatsningen – en samlad bild

De knappt 30 projekt som ingått i vår uppföljning uppvisar förvisso många skillnader, vilket framgått av rapporttexten. Intressantare är kanske att de på vissa avgörande punkter också uppvisar tydliga likheter. På flera centrala områden som t.ex. metodval och målgrupper har de tänkt relativt lika. Trots att KUR lämnade goda möjligheter att göra egna uttolkningar av bokstartarbetet, har en majoritet av projekten utgått från familjer med nyfödda kring vilka man i större eller mindre grad haft ett interkulturellt och/eller socioekonomiskt perspektiv och där insatserna ofta har handlat om olika mixar av hembesök och gruppträffar. En inte orimlig slutsats att dra när många gör liknande grundläggande analyser och val är att dessa faktiskt kan vara välgrundade och relevanta.

Ett annat konstaterande är att det hittillsvarande bokstartarbetet har nått väldigt få barn i absoluta tal. Det är främst i små landsbygdskommuner som man kunnat inrikta sig mot samtliga barn i en årskull, och även i de regionövergripande projekten är det främst i avgränsade kommuner där konkret verksamhet bedrivs. Den statliga finansieringen har utan tvekan haft betydelse för att få igång och driva projekten. Om man överväger hur ett breddinförande av Bokstart ska kunna finansieras är det dock viktigt att inse att dagens statliga projektfinansiering skulle utgöra en mycket begränsad del. En förutsättning för att Bokstart ska spridas i större skala är således att regioner och kommuner själva prioriterar arbetet och skjuter till resurser till de berörda verksamheterna.

5.1.1 Hembesökens centrala roll i Bokstart

Det kan konstateras att hembesöken som metod anses ha en stor betydelse för att stärka föräldrar och familjen i deras roll för barnens språkutveckling. Även om inte alla projekt har dragit denna slutsats finns det en bred uppfattning att det är det individuella mötet som utgör kärnan i bokstartarbetet och att det är den förtroendefulla relationen som etableras som skapar förutsättningar att nå ut med Bokstarts budskap.

För många projekt är det således en fråga om att hitta vägar att kunna fortsätta, och även expandera, hembesöken som är den stora utmaningen för framtiden. Det handlar då om att både finna effektivare sätt att arbeta med hembesök t.ex. att inte vara två personer vid besöken och att finna ytterligare sätt att finansiera verksamheten, särskilt när projektbidragen är förbrukade.

I praktiken verkar det emellertid vara svårt att i ett längre perspektiv organisera arbetet så att allt fler medarbetare från biblioteken är ute och gör hembesök. Här behöver andra angreppssätt utforskas. En möjlig variant för att kunna behålla hembesök som metod är att låta Bokstart bli en tydligare del av BHV:s nuvarande uppdrag. BHV ska ju arbeta med såväl läsfrämjande insatser som individuella möten med nyblivna föräldrar, ofta i form av hembesök. Det finns goda exempel redan idag på hur detta kan praktiseras⁹⁵ och hur Bokstart kan användas som ett verktyg för BHV för att konkretisera deras arbete med språkutveckling:

”Projektet förkroppsligar det [BHV:s] hälsofrämjande arbetet. Det är lätt att få in det i rummet via arbetet med Bokstart.”⁹⁶

Om BHV och förskolan får en utökad roll i det operativa arbetet och i mötet med familjerna finns möjlighet för biblioteken att utveckla rollen till att i ökad utsträckning samordna och erbjuda kompetensutveckling av medarbetare inom förskolan och BHV. På biblioteket finns expertkunskap om läsfrämjande, som kan spridas till övriga som arbetar mot samma mål.

5.1.2 Andra insatser är mer resurseffektiva

Som framgång finns det projekt som valt att inte satsa på hembesök. I vissa fall bygger detta på att man tror mer på andra typer av insatser. Men det finns även de som valt andra vägar för att man bedömt det som realistiskt att bygga en bokstartverksamhet på en så pass dyr metod som hembesök av bokstartare från biblioteken.

För att framöver kunna nå ut till fler barn och familjer är den väg många nämner för att nå fler barn att satsa på bokstartinsatser inom förskolans ram. I Sverige där ca 85 procent av barnen i åldersgruppen 1–5 år idag går i förskola finns här en god potential att nå ut. Det finns goda exempel på hur detta kan göras via kapprumsbibliotek och inskolningssamtal. Det gäller att rektorer och övrig ledning inom förskolan kan förmedla och förverkliga att Bokstart blir ett sätt att, tillsammans med andra aktörer som arbetar mot samma mål, uppnå målen i läroplanen.

En konsekvens av att satsa på läsfrämjande insatser i förskolan är dock att de barn som nås där är äldre än vid hembesök och gruppträffar, som framförallt sker under barnens första 18 månader. Även familjer med sämre socioekonomiska förutsättningar kan vara svårare att nå via förskolan. Det är därför viktigt att i möjligaste mån hålla kvar vid denna typ av insatser också.

5.1.3 Lokal anpassning eller lika för alla

När det gäller synen på hur bokstartarbetet bör styras har två tydliga men, åtminstone synbarligen, motstridiga perspektiv framkommit under vårt arbete. Det handlar å ena sidan om betoningen av möjligheterna till lokal anpassning av arbetets utformning som en framgångsfaktor och, å andra sidan, de fördelar som kunde vinnas om bokstartarbetet gavs en tydligare gemensam och nationell profil genom ökad styrning och struktur och ett mer samlat stöd till projekt och verksamheter ute i landet.

---

95. Se exempelvis Gotland, Härnösand och Region Blekinge och Kronoberg – språkstegen

96. Intervju med representant från BHV

Det uttrycks således behov av både frihet och tydliga spelregler. Måhända behöver inte detta vara så motsägelsefullt som det först kan verka. Som framgått har flertalet projekt tolkat bokstartarbetet relativt lika på en övergripande nivå. Trots att Bokstart kunde ges olika former känns grundkonceptet igen hos de flesta projekten. De skillnader som framkommit i fallstudier och intervjuer i har hög grad handlat om specifika lokala anpassningsbehov, inte om att vissa projekt har hittat på helt unika sätt att jobba med familjerna.

Istället har vi kunnat se att det funnits viss osäkerhet i projekten. Gör vi på rätt sätt? Hur ska vi nå ut till målgruppen? Hur ska vi motivera för våra politiker att bokstartarbetet är viktigt för barnen i vår kommun? Frågan är om det inte vore möjligt att skapa en tydligare nationell ram kring hur ett välfungerande bokstartarbete byggs upp och vilka gemensamma principer det bygger på, utan att för den skull hindra att man på lokal nivå kan göra de anpassningar som förhållandena kräver. På så sätt skulle det bli lättare att sprida bokstartmodellen över landet samtidigt som den fortfarande framstår som attraktiv och möjlig att anpassa till den egna kommunen.

”Alla kommuner måste hela tiden uppfinna hjulet. Vet inte om det är bra eller dåligt, alla har ju olika förutsättningar. Men någon slags övergripande struktur som man kan luta sig mot eller bli inspirerad av hade varit bra.”

5.1.4 Målgruppens betydelse – ska alla med?

Samtliga bokstartprojekt hittills har varit relativt begränsade verksamheter. Endast några små landsbygdskommuner har kunnat ha ambitionen att göra hela kommunen till målgrupp när hembesök från biblioteket är den huvudsakliga metoden. I några fall har man dock lyckats göra hela kommunen eller regionen till målgruppen genom att lägga över genomförandet av hembesöken på BHV.⁹⁷ I andra fall har man fått utgå från mindre områden och de bibliotek, BVC, förskolor och öppna förskolor som verkar där. Hur man valt dessa områden har i praktiken ofta blivit kompromisser mellan intresserade bokstartsaktörer och prioriterade faktorer hos befolkningen. Det senare har mestadels rört sig om områden med olika former av sociala utmaningar.

Hur ska man tänka kring ett expanderade bokstartarbete? Är det mer värt att rikta insatserna gentemot familjer med större potentiella behov eller bör ambitionen vara att nå så många som möjligt? Frågan hänger förstås ihop med om man väljer att jobba med tidskrävande men mer verkningsfulla hembesök. Hembesöksmetoden kanske endast kan kombineras med ett tydligt avgränsat målgruppstänkande. Bland bokstartprojekten ser vi exempelvis att det är vanligt att rikta sig mot flerspråkiga familjer. I dessa fall kan Bokstart även bli en del i kommunens integrationsarbete eller ett sätt att nå ut med samhällsinformation. Genom att i första hand rikta hembesöken till familjer i socialt utsatta områden går det på så sätt även att nå andra positiva effekter. Inte sällan kan Bokstart innebära en introduktion till det svenska samhället eller utgöra ett sätt att bryta social isolering. Några exempel pekar dock mot att det ändå går att kombinera hembesök med ambitionen att nå ut till samtliga familjer, om BHV istället för biblioteken får bli utförare av dessa.

De nu pågående projekten, särskilt de som är inne på sitt tredje och sista bidragsår, börjar alltmer fundera över dessa frågor. Många ser fördelar med att i framtiden försöka hitta vägar för att nå ut till så många familjer och barn som möjligt. Andra ser snarare att vägen framåt kan vara att satsa på mer kvalitativa läsrämjande insatser för en mindre målgrupp med större behov. Vårt intryck är dock att få ännu har landat i tydliga svar och strategier för framtiden.

---

97. Se exempelvis Gotland och Region Blekinge och Kronoberg – språkste-gen

5.1.5 Regionernas roll

Både kommuner och regioner har möjlighet att söka stöd för och bedriva bokstartprojekt. Att bedriva bokstartarbete är dock en utpräglat lokal verksamhet. De berörda aktörernas ansvarsområden är oftast bara begränsade områden inom en kommun. Däremot är huvudmännen för dessa aktörer hela kommunerna eller i BHV:s fall regionen. Frågan är dock viken roll som de bägge huvudmännen, och då framförallt regionerna, bör ha i bokstartarbetet.

Regionen som aktör är viktig i samverkansprocessen. Däremot framstår det som något oklart hur regionen, i form av regionbiblioteket, ska fungera som projektägare i Bokstart. Vi kan konstatera att regionbiblioteken har agerat olika när det gäller såväl samordning, styrning som uppföljning i de nu pågående projekten. Det är svårt att fastslå vilken modell som är att föredra, de har alla visat på olika för- och nackdelar.

En annan aspekt på den regionala rollen är om man tänker sig ett framtida breddinförande av Bokstart i landet. Frågan är om det bör vara regionerna som är drivande i en sådan utveckling och att det blir de som får ta ansvaret för att en implementering sker i kommunerna. Att driva gemensam utveckling med landets samtliga kommuner som bas brukar ofta bli en alltför stor utmaning. Även om det blir ett kommunalt ansvar att sprida Bokstart kvarstår ändå frågan om vad den regionala nivåns roll bör vara. Kanske kan uppgiften att förmedla den gemensamma basen i Bokstart i form av stöd och gemensamma ramar till kommunerna vara en mer naturlig uppgift för regioner än för den nationella nivån. Regionerna har lättare att nå ut till kommunerna och kan således utgöra en välbehövlig länk mellan nationell och lokal nivå, i syfte att sprida och kommunicera de ramar för Bokstart som formuleras på den nationella nivån. För att sprida Bokstart till fler kommuner skulle regionbibliotekens övergripande uppdrag om utveckling, nätverkande och kompetensutveckling nämligen kunna vara en lämplig väg framåt. Regionbiblioteken har också fördelen att inom samma huvudmannaskap på ett mer naturligt sätt kunna samverka med centrala BHV. För att främja bokstartarbetet, överbrygga de kulturella skillnaderna mellan verksamheterna och skapa handlingsutrymme för enskilda BVC är detta viktigt. För att verksamheterna i de enskilda kommunerna ska kunna stödjas i uppstart och implementering av Bokstart med BHV som samverkanspart, är det viktigt att det finns ett tydligt uppdrag och mandat för detta – som lämpligen formuleras och skapas på regional nivå.

5.1.6 Formell och praktisk samverkan

Samverkan har lyfts fram som en nyckelfaktor i bokstartarbetet. För att komma ifråga för bidrag från KUR är det ett krav att ansökan sker av minst två av de samverkande aktörerna och samverkan hör till de områden som ska redovisas i uppföljningarna. Även i detta uppdrag har samverkan mellan bibliotek, BHV och förskola stått i fokus. Samverkan ses som en förutsättning för effektiva verksamheter inom många samhällsområden nu för tiden, inte minst när det gäller barn och unga.

Vad kan då sägas om den samverkan som sker i samband med Bokstart? När det gäller formell samverkan, dvs. upprättandet av strukturer med formella styr- och arbetsgrupper etc. så är vår bedömning att även om sådana finns i flertalet projekt så förefaller de i allmänhet inte ha någon avgörande betydelse för bokstartverksamheterna. Ett skäl till detta är att det saknas formella krav på samverkan mellan dessa aktörer. När det t.ex. gäller samverkan kring barn och unga med psykisk ohälsa tvingar socialtjänstlagen och hälso- och sjukvårdslagen fram olika typer av samverkansstrukturer. Sådana krav fungerar åtminstone i viss mån som incitament att faktiskt etablera strukturer mellan berörda aktörer. På denna punkt finns det således utrymme för förbättringar inom Bokstart, inte minst för att stärka verksamhetens förankring hos ansvariga chefer och politiker.

Betyder detta att samverkan fungerar dåligt inom Bokstartprojekten? Nej, det kan man inte säga. Även om styrgrupperna inte alltid är så aktiva så beskriver merparten av projekten att det försiggår ett aktivt samarbete i det praktiska bokstartarbetet. Även om det finns utrymme för förbättringar på

sina håll även här så förefaller man överlag ha en god förståelse för varandras roller och ansvar och man hittar ofta de praktiska lösningar som behövs för att få verksamheten att fungera. De lokala biblioteken, BVC och förskolorna är oftast relativt små organisationer. De personliga relationerna och lokalkännedomen förefaller i hög grad kompensera för eventuella brister i den formella samverkansstrukturen. Även om det fungerar bra att samverkan bygger på medarbetarnas initiativ, vilket ofta är fallet enligt både denna studie, Rydsjös rapport samt Hampson Lundhs och Michniks enkätstudie, lämnas denna samverkan sårbar för personella och finansiella resursförändringar.

En fråga är om samverkan vinner på att formaliseras i skriftliga överenskommelser. Detta förefaller hittills vara mycket ovanligt i bokstartsammanhang. Det är inte heller säkert att detta är vägen framåt. Som Governo kunnat konstatera i tidigare studier kring samverkansöverenskommelser är detta ingen garanti för att samverkan kommer att fungera. Vi kan se att bokstartarbetet i stor utsträckning växer fram på gräsrotsnivå i kommunerna. Överenskommelser om samverkan kanske snarare kan betraktas som ett resultat av en redan etablerad och förankrad idé om samverkan som formuleras på ledningsnivå, snarare än ett startskott på en sådan. Det är därför svårt att se skriftliga samverkansöverenskommelser som receptet för en stärkt samverkan inom Bokstart i dagsläget. Det är snarare andra faktorer, som prioriteringar och mandat från ledningshåll som vi ser kan göra mest nytta för att främja samverkan mellan bibliotek, BHV, förskolor och familjecentraler ute i landet. Här spelar nog de nationella styrningssignalerna större roll än samverkansöverenskommelser.

Det kan dock finnas främjande aspekter i att ta fram sådana överenskommelser, då verksamheternas ledningar tillsammans behöver formulera målen och formerna för samverkan. Därför kan detta verktyg absolut ingå i samverkansarbetet framöver. Det kan på sikt finnas anledning att på ledningsnivå se över hur de olika huvudmännen och verksamheterna på sikt bör formalisera samverkan.

5.1.7 Vilken kunskap behövs om Bokstart?

Som framgått finns det idag mycket kunskap om Bokstart som metod och koncept. Det mesta talar för att Bokstart ger goda effekter för barns språkutveckling. Ändå talar man i många projekt om att man behöver följa upp hur det går för "bokstartbarnen" på längre sikt i den egna kommunen. Även om det naturligtvis är en positiv inställning att vilja veta vilka effekter en verksamhet har, menar vi att en viss eftertanke kan vara klok i detta fall. Kanske är det inte det mest rationella sättet att få fram kunskap om en modells effektivitet att upprepa en rad likartade små undersökningar. Om det bedöms finnas ett behov av att utvärdera Bokstart i en svensk kontext är det sannolikt en god idé att göra en gedigen nationell studie som kan ge ett välförankrat svar. Enskilda kommuner kommer knappast att ha förmåga eller resurser att engagera egna följeforskare. Risken blir att man uppfinner hjulet om och om igen.

Ett skäl som vissa projekt framfört för att vilja mäta effekter i den egna kommunen är för att man på så sätt hoppas kunna förankra arbetet bättre politiskt. Det framstår som förståeligt om man på detta sätt försöker skapa mandat och stöd på ledningsnivå för att utveckla arbetet med Bokstart.

Något som däremot är viktigt att alla som arbetar med Bokstart säkerställer är att man kan följa upp det konkreta arbetet i olika typer av nyckeltal så att man kan se hur man använder sina resurser och om verksamheten utvecklas över tid. Likaså är det viktigt att fånga upp goda exempel och insikter från arbetet med Bokstart.

5.1.8 Statens roll i Bokstart

Vi har inom ramen för denna studie fått ta del av en mängd goda exempel och idéer kring hur bokstartarbetet kan bedrivas. Många delar även med sig av sådant som varit mer utmanande samt de lärdomar som gjorts under arbetet. Eftersom vi också uppfattat att det är vanligt att projekten arbetar på i egna hjulspår, så tror vi att det skulle vara nyttigt om denna typ av material kunde delas

mellan projekten på ett enkelt och tillgängligt sätt, eventuellt via Bokstarts hemsida eller ett intranät. Detta skulle underlätta för att göra jämförelser med andra som har samma typ av lokala förutsättningar. Tillsammans med stöd kring t.ex. samverkan och uppföljning, där det också finns behov av vägledning, skulle nuvarande och framtida bokstartprojekt snabbare kunna komma igång med arbetet.

Det är även viktigt att tillgängliggöra resultatet av aktuell forskning på området. Det finns generellt en efterfrågan efter kunskap inom de lokala projekten och många är måna om att hålla sig uppdaterade. Det skulle vara värdefullt med ett centralt, samlat och lättillgängligt stöd som alla som vill lära sig mer, om såväl Bokstart som metod som hur man bygger upp en fungerande samverkan mellan lokala bokstartaktörer, kan ta del av.

En av Governos erfarenheter från samverkansprojekt inom olika områden är att de lokala aktörer som ska bedriva den konkreta verksamhetens samverkan är beroende av ett tydligt mandat och förståelse från sina överordnade såväl som från regionala och centrala myndigheter som har ett bestämmande inflytande. Kan inte dessa parter föregå med gott exempel och visa att de kan samverka med varandra fortplantar sig lätt den bilden neråt i organisationerna.

Särskilt viktigt blir detta om man framför sig ser att BHV och förskolan bör få en utökad roll inom Bokstart. Då det finns stora skillnader i hur BHV, förskolan och biblioteken styrs, är harmoniserade signaler och riktlinjer från myndigheterna viktigt för att sprida Bokstart vidare. För att Bokstart tydligt ska kunna bli en del av BHV:s ordinarie uppdrag är de nationella riktlinjerna viktiga för att möjliggöra övergripande prioritering av arbetet i regionerna. För förskolan saknas samordning av enheterna på regional nivå. Även på kommunal nivå förefaller det finnas utmaningar med att skapa en enhetlig samordning av förskolorna, särskilt de fristående, vilket försvårar den övergripande samverkan. Myndighetens signaler bär därför extra tyngd i detta sammanhang.

En viktig faktor för att utveckla samverkan mellan bibliotek, BHV och förskolor är således att Kulturrådet, Skolverket och Socialstyrelsen kan närma sig varandra i frågor om språkutveckling i allmänhet och Bokstart i synnerhet. Om dessa tre myndigheter skulle skicka gemensamma signaler om värdet av samverkan kan det fungera som en injektion för bokstartarbetet ute i kommunerna. Myndigheternas samverkan skulle främjas av ett gemensamt mål och uppdrag från de respektive departementen.

Dessa myndigheter skulle även kunna vara de som längre fram ansvarar för att följa upp effekterna av Bokstart på längre sikt. En viktig start vore att kartlägga vilka satsningar som idag pågår på olika håll, såväl nationellt som på regional och lokal nivå för att hitta möjliga beröringspunkter och synergier mellan olika läsfrämjande projekt med inriktning mot mindre barn.

5.2 Sammanfattande reflektioner och rekommendationer

Detta avslutande kapitel har ur olika aspekter diskuterat lärdomar från arbetet med att utveckla bokstartkonceptet runt om i landet. Alla projekt delar en vilja att jobba vidare med Bokstart även efter att det statliga stödet har upphört. Projekten har i de flesta fall börjat småskaligt i begränsade områden, men vill successivt inkludera fler delar av kommunen framöver. Den centrala fråga som projekten, och även detta slutsatskapitel, ställer sig är hur detta ska gå till.

Sammanfattningsvis kan några centrala vägval för Bokstart urskiljas. Dels handlar det om vilka metoder som framåt kan anses vara både hållbara och verkningfulla. Dels handlar det om huruvida inriktningen framåt bör vara att nå ut till så många familjer som möjligt eller fokusera arbetet till avgränsade målgrupper. Här behöver sannolikt både nuvarande och framtida bokstartsinitiativ stöd i hur ramarna för Bokstart i framtiden bör se ut. Samtidigt är det viktigt att ramarna inte hämmar

möjligheterna för att anpassa Bokstart utefter lokala förutsättningar. De fantastiska men dyra hembesöken från biblioteken kanske endast är möjliga i kombination med avgränsade målgrupper där de har potential att göra ännu mer nytta utöver barnens språkutveckling. Dock kan värdet i det individuella mötet fortfarande bibehållas genom att BHV arbetar med Bokstart genom deras redan existerande hembesök. Det finns även stor potential att nå ut till större delen av Sveriges småbarns-familjer genom insatser via förskolan.

Arbetet inom Bokstart bedrivs idag parallellt på tre olika nivåer – den nationella, regionala och kommunala. Vi har i detta kapitel resonerat kring möjliga vägar för att främja ett långsiktigt hållbart bokstartarbete som inkluderar samtliga nivåernas roller. För ett fortsatt och växande arbete med Bokstart ser vi sammanfattningsvis att det är viktigt att regioner och kommuner själva har möjlighet att prioritera de läsfrämjande insatserna och skjuta till tillräckliga resurser för arbetet. För att göra det möjligt kan en viktig pusselbit vara att de centrala aktörerna inom Bokstart i sin tur har tydliga uppdrag och mandat att arbeta på detta sätt – och det uppdraget behöver gå som en röd tråd från den nationella nivån till den regionala och den lokala. Vi har också resonerat kring möjligheten att utveckla BHV:s och förskolans roller i Bokstart, för att på ett resurseffektivt sätt bredda insatserna och nå ut till fler familjer. När det gäller förskolans involvering i Bokstart kan Skolverkets roll således vara viktig i och med att det här saknas en regional part i samverkan. Även Socialstyrelsens roll är central för den nationella styrningen av BHV. Den nationella nivån skulle på så sätt kunna möjliggöra ett tydligare uppdrag för de involverade verksamheterna.

På den regionala nivån har vi resonerat kring hur regionbibliotekens övergripande uppdrag om utveckling, kompetensutveckling och nätverkande kan vara en lämplig väg framåt för arbetet med Bokstart. Regionen kan på så sätt utgöra en motor i arbetet med att sprida Bokstart och nå ut till fler familjer genom att stötta lokala initiativ. Vår bedömning är att detta är den viktiga rollen för regionerna, snarare än att involvera sig i det operativa arbetet. För att i större skala inkludera BHV i detta arbete finns det också anledning att på regional nivå utöka samverkan mellan den regionala biblioteksverksamheten och centrala BHV. På den kommunala nivån kan sedan det operativa arbetet ske med inspiration från tidigare erfarenheter och goda exempel samt med anpassning efter lokala förutsättningar.

Vi avslutar denna rapport med följande reflektioner/rekommendationer kring Bokstarts framtid i Sverige:

- Det statliga projektstödet har utan tvekan haft stor betydelse för att Bokstart är på gång på många håll i landet. En eventuell fortsättning på detta stöd skulle kunna ge de pågående projekten möjlighet att växa och/eller ge fler kommuner möjlighet att påbörja bokstartarbete.
- Även om många skulle vilja se en central satsning på ett breddinförande av Bokstart i hela landet framstår det knappast som den mest sannolika vägen. Rimligare förefaller en organisk tillväxt som bygger på de positiva erfarenheter som hittills gjorts av de pågående projekten. Detta förutsätter dock att kunskap och erfarenheter sprids, något som både centrala och regionala aktörer kan ta ansvar för.
- En konkret åtgärd är en utvecklad samverkan mellan Kulturrådet, Socialstyrelsen och Skolverket kring förutsättningarna att stärka bibliotekens, barnhälsovårdens och förskolans olika roller i Bokstart. Det finns här behov av ett gemensamt uppdrag för de tre myndigheterna. Detta är viktigt för att driva på arbetet och stärka förutsättningarna för en organisk tillväxt, där de olika aktörerna ges uppdrag att samverka kring läsfrämjande insatser.
- Synliggör och tillgängliggör kunskap och erfarenheter av Bokstart, såväl från pågående satsningar i Sveriges kommuner och regioner som från Bokstart i andra länder. Det handlar både om resultat som går att urskilja från projekten, men också om inspiration avseende samverkansformer och metodstöd.

Bokstart i Sverige

- Även om utrymme behöver ges att utforma insatserna efter lokala förutsättningar bör ramar-
na för bokstartkonceptet kunna tydliggöras för att öka möjligheterna att nå ut med budska-
pet om Bokstarts fördelar. Innebörden av att bli en bokstartkommun och vilka olika typer av
uppgifter som där ingår vinner på att spridas.
- Precisera och tydliggör de olika huvudmännens roll i bokstartarbetet. Det är framförallt viktigt
att diskutera och precisera hur den regionala nivån bäst stödjer bokstartarbetet i kommuner-
na.

Referenslista

Lagar, förordningar och regeringsbeslut

Bibliotekslag (2013:801)

Förordning (2008:1421) med instruktion för Kungl. biblioteket

Förordning (SKOLFS 2018:50) om läroplan för förskolan

Hälso- och sjukvårdslag (2017:30)

Regeringen (2017): *Regleringsbrev för budgetåret 2018 avseende Statens kulturråd* (Ku2017/00696/KO)

Skollag (2010:800)

Socialtjänstlag (2001:453)

Litteratur

Andersson, J. (2015), *Med läsning som mål – Om metoder och forskning på det läsfrämjande området*, Kulturrådets skriftserie 2015:3, Stockholm: Statens Kulturråd.

Barnhälsovårdens rikshandbok, *Barnhälsovårdens nationella program*, 2018, <https://www.rikshandboken-bhv.se/metoder--riktlinjer/barnhalsovardens-nationella-program/>, hämtad 2020-05-20.

Barnhälsovårdens rikshandbok, *CBHV-team*, <https://www.rikshandboken-bhv.se/metoder--riktlinjer/professioner-inom-bhv/centrala-barnhalsovardteam-cbhv-team/>, hämtad: 2020-05-21

Barnhälsovårdens rikshandbok, *Föräldrastöd i grupp*, 2018, <https://www.rikshandboken-bhv.se/metoder--riktlinjer/foraldrastod-i-grupp/>, hämtad 2020-05-20.

Barnhälsovårdens rikshandbok, *Hembesök*, 2019, <https://www.rikshandboken-bhv.se/metoder--riktlinjer/hembesok/>, hämtad 2020-05-20.

Barnhälsovårdens rikshandbok, *Hälsobesök*, <https://www.rikshandboken-bhv.se/halsobesok/>, hämtad 2020-05-20.

Barnhälsovårdens rikshandbok, *Nationell målbeskrivning för sjukskötersketjänstgöring inom BHV*, 2019, <https://www.rikshandboken-bhv.se/metoder--riktlinjer/professioner-inom-bhv/nationell-malbeskrivning-for-sjukskotersketjanstgoring-inom-bhv/>, hämtad 2020-05-20.

Barnhälsovårdens rikshandbok, *Preventivt språkligt arbete*, 2019, <https://www.rikshandboken-bhv.se/halsa-och-utveckling/kommunikativ-utveckling/preventivt-sprakligt-arbete/>, hämtad: 2020-05-21

Bonci, A. (2011), *A research review: the importance of families and the home environment*. London: National Literacy Trust.

BookTrust, *Bookstart Baby Pack*, <https://www.booktrust.org.uk/what-we-do/programmes-and-campaigns/bookstart/practitioners/bookstart-baby-pack/>, hämtad 2020-05-20.

- Carpentieri, J., Fairfax-Cholmeley, K., Litster, J. och Vorhaus, J. (2011), *Family literacy in Europe: using parental support initiatives to enhance early literacy development*. London: NRDC, Institute of Education.
- Eurydice (2011). *Teaching reading in Europe: contexts, policies and practices*. Bryssel: Europeiska kommissionen.
- Föreningen för Familjecentralers Främjande, *Familjecentralen – en mötesplats för alla blivandeföräldrar och barnfamiljer*, http://familjecentraler.se/wp-content/uploads/2014/11/FFFF_A5_SVE_utskrift_3.pdf, hämtad: 2020-05-21
- Göteborgs Stad, *Jämlik stad: Målområden*, <https://goteborg.se/wps/portal/enhetssida/jamlikt-goteborg/fokusomraden/>, hämtad: 2020-05-16.
- Göteborgs Stad, *Jämlik stad: Staden där vi läser för våra barn*, <https://goteborg.se/wps/portal/enhetssida/jamlikt-goteborg/staden-dar-vi-laser-for-vara-barn/>, hämtad: 2020-05-16.
- Hampson Lundh, A., och Michnik, K. (2014), *Samarbete mellan folkbibliotek och barnhälsovård i Sverige: En utökad kartläggning och nulägesbeskrivning*, Halmstad: Region Halland.
- Kulturrådet (2019), *Handlingsprogram för läsfrämjande 2019: Främja läsning*, Stockholm: Statens kulturråd.
- Kulturrådet (2020), *Sluta gissa börja fråga!*, Stockholm: Statens kulturråd.
- Kulturrådet, *Bokstart: Projekt*, <https://www.kulturradet.se/sok-bidrag/vara-bidrag/bokstart-projekt/>, hämtad 2020-05-20.
- Kulturrådet, *Bokstart: Språknätverk*, <https://www.kulturradet.se/sok-bidrag/vara-bidrag/bokstart-spraknatverk/>, hämtad 2020-05-20.
- Kulturrådet, *Fem pilotprojekt utforskar hembesök och möjligheter till samverkan*, Stockholm: Statens kulturråd.
- Kulturrådet, *Informationsmaterial*, <https://www.bokstart.se/ombokstart/bidrag-och-material/informationsmaterial/>, hämtad: 2020-06-05.
- Kulturrådet, *Om Bokstart*, <https://www.bokstart.se/ombokstart/>, hämtad: 2020-05-20.
- Kungliga biblioteket (2012), *Barnen i planerna 2012*, Stockholm: Kungliga biblioteket.
- Kungliga biblioteket (2017a), *Biblioteksplan 2.1*, Stockholm: Kungliga biblioteket.
- Kungliga biblioteket (2017b), *Trend 2017 – kommunala biblioteksplaner*, Stockholm: Kungliga biblioteket.
- Kungliga biblioteket (2019), *Bibliotek 2019: Offentligt finansierade bibliotek*, Stockholm: Kungliga biblioteket.
- Kungliga biblioteket, *Biblioteksplaner, 2020*, <https://www.kb.se/samverkan-och-utveckling/biblioteksutveckling/biblioteksplaner.html>, hämtad: 2020-06-05

- Pilerot, O. (2019), *Arbete i regional biblioteksverksamhet*, Uppsala: Region Uppsala.
- Regeringen, *En förtydligad läroplan ska höja kvaliteten i förskolan*, 2018, <https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2018/08/en-fortydligad-laroplan-ska-hoja-kvaliteten-i-forskolan/>, hämtad: 2020-05-21
- Region Skåne, *Bokstart Skåne*, 2020, <https://utveckling.skane.se/tema/bokstart/>, hämtad: 2020-05-14.
- Region Skåne, *Bokstart Skåne: rapport*, <https://utveckling.skane.se/digitala-rapporter/bokstart-ska-ne/>, hämtad: 2020-05-14.
- Region Uppsala, *Språknätet – ett samarbete för barns språkutveckling*, <https://www.regionuppsala.se/Spraknatet>, hämtad: 2020-05-10.
- Rydsjö, K. (2012), *Dags att höja ribban!? En rapport om samverkan mellan barnhälsovård och bibliotek kring små barns språk- och litteracitetsutveckling*. Halmstad: Regionbiblioteket Halmstad.
- Skolverket (2018), *Deltagande i förskola*, <https://www.skolverket.se/publikationer?id=4023>, hämtad: 2020-05-21.
- Skolverket, *Läslyftet i förskolan*, 2020, <https://www.skolverket.se/skolutveckling/kurser-och-utbildningar/laslyftet-i-forskolan#h-Spraklasochskrivdidaktik>, hämtad: 2020-05-21
- Skolverket, *Statistik över annan pedagogisk verksamhet*, 2019, <https://www.skolverket.se/skolutveckling/statistik/arkiverade-statistiknyheter/statistik/2020-04-02-statistik-over-annan-pedagogisk-verksamhet-2019>, hämtad: 2020-05-25.
- Slots- og Kulturstyrelsen (2017), *Bogstart – Tidlig sprogindsats på bibliotekerne*, Slots- og Kulturstyrelsen, Köpenhamn.
- Socialstyrelsen (2014), *Vägledning för barnhälsovården*, Stockholm: Socialstyrelsen.
- Socialstyrelsen, *Termbank: Samverkan*, <https://termbank.socialstyrelsen.se/?Termlid=506&SrcLang=sy>, hämtad: 2020-05-18
- SOU 1998:89, *Greppet – att vända en regions utveckling*
- SOU 2018:11, *Vårt gemensamma ansvar – för unga som varken arbetar eller studerar*
- SOU 2018:57, *Barns och ungas läsning – ett ansvar för hela samhället*
- Statistiska centralbyrån, *Folkmängden efter region, civilstånd, ålder och kön. 0–3 år*, 2019, http://www.statistikdatabasen.scb.se/pxweb/sv/ssd/START_BE_BE0101_BE0101A/Befolkning-Ny/?rxid=f5790986-ce9d-4cdc-9658-fbc9c700b7ef, hämtad: 2020-05-10.
- Statistiska centralbyrån, *Kommuner i siffror*, <https://www.scb.se/hitta-statistik/sverige-i-siffror/kommuner-i-siffror/>, hämtad: 2020-05-10.
- Svenska Kyrkan, *Öppen förskola*, 2020 <https://www.svenskakyrkan.se/oppen-forskola>, hämtad: 2020-05-21

Sveriges Kommuner och Regioner (2016), *Kommungruppsindelning 2017: omarbetning av Sveriges kommuner och landstings kommungruppsindelning*, Stockholm: Sveriges Kommuner och Regioner.

Sveriges Kommuner och Regioner (2019a), *Regional biblioteksverksamhet: en del av det regionala uppdraget och som stöd för kommunerna*, Stockholm: Sveriges Kommuner och Regioner.

Sveriges Kommuner och Regioner (2019b), *Välfärden i siffror*, Stockholm: Sveriges Kommuner och Regioner.

Sveriges Kommuner och Regioner (2019c), *Öppen förskola öppnar många dörrar: kunskapsöversikt öppen förskola för integration*, Stockholm: Sveriges Kommuner och Regioner.

Övrig läsning

Hultgren, F. och Johansson, M. (2020), *Att bli Språkstegare på bibliotek: delrapport av följeforskning på bibliotekens utvecklingsarbete med Språkstegen*, Borås: Bibliotekshögskolan Borås.

Region Jämtland Härjedalen och Region Västernorrland (2019), *Man får nästan svindel*, Östersund: Region Jämtland Härjedalen och Region Västernorrland

Widerberg, G. (2018), *3 år med bokstart*, Göteborg: Stadsbiblioteket Göteborg

Ögland, M. (2013), *Taxonomier – verktyg för biblioteksutveckling*, Regionbibliotek Stockholms skriftserie 13, Stockholm: Regionbiblioteket Stockholm.

Bilaga 1: Förteckning över de projekt som ingår i intervjustudien

I denna studie har en *totalundersökning* samt en *fördjupande undersökning* genomförts.

Inom ramen för totalundersökningen intervjuades representanter från samtliga kommuner och regioner som för verksamhetsåren 2018, 2019 och/eller 2020 har mottagit bidrag från Kulturrådet för att bedriva bokstartprojekt. Här inkluderades även region Halland, som länge arbetat med Bokstart, men utan stöd från Kulturrådet, samt de tidigare genomförda pilotprojekten.

Inom ramen för den fördjupande undersökningen genomfördes flera separata intervjuer med de samverkande aktörerna inom respektive projekt. Sex projekt valdes här ut att studera som fallstudier. Se vidare beskrivning i avsnitt 1.3 *Genomförande och metod*.

På nästa sida presenteras en karta med de totalt 28 projekt som utgör populationen i intervjustudien.

”Föräldrarna blir medvetna om att det satsas på de små barnen och att man får vara glad och stolt över sitt språk”

”Om man som förälder får höra att det är viktigt att läsa med sitt barn från både förskola, bibliotek och BHV, så stärks budskapet”

”Vi har samma uppdrag: biblioteket, förskolan och BHV – att stötta föräldrarna med barnens språkutveckling”

”Vi stärker varandra med utbytet av kompetens och erfarenheter mellan de olika professionerna”

”Man sänker tröskeln på något sätt då det är vi som är gäster och besöket är på familjens villkor. Rent praktiskt är besöket väldigt enkelt. Och det är många som säger det: Vad bra att ni kommer!”

”Väldigt tacksamt projekt att jobba med. Alla är rörande överens om att detta är viktigt. Det finns så mycket forskning att hänvisa till”

BOOKSTART

På Bokstarts webbplats finner du information om Bokstart i både Sverige och andra länder. Här får du veta hur du kan söka bidrag för regionala och kommunala satsningar på små barns språkutveckling, och kan ladda ner eller beställa informationsmaterial på flera olika språk.

www.bokstart.se / www.facebook.com/bokstart

Kulturrådet
Box 27215, 102 53 Stockholm
Besök: Borgvägen 1-5
Tel: 08 519 264 00
E-post: kulturradet@kulturradet.se

© Statens kulturråd 2020
978-91-87583-52-0

kulturradet.se

Kulturrådets satsning Bokstart syftar till att stimulera språkutveckling hos de yngsta barnen, 0–3 år, och riktar sig till vårdnadshavare och vuxna i små barns närhet. Genom att tidigt i barnets liv introducera kontakt med litteratur och språkstimulerande aktiviteter (till exempel sjunga, leka, prata och ramsa) kan barns relation till och utveckling av språket främjas.

Kulturrådet har under 2017–2020 uppdrag från regeringen att utvidga initiativet Bokstart till fler kommuner och regioner i landet. För de bokstartprojekt som pågår i Sverige idag samverkar aktörerna folk- och regionbibliotek, barnhälsovård, förskoleverksamhet, logopedi med flera.

Mot denna bakgrund har Kulturrådet gett Governo i uppdrag att genomföra en uppföljning av initiativet Bokstart för att samla erfarenheter och kunskap kring arbetet hittills samt att presentera förslag och riktning för vidare införande av Bokstart i fler kommuner och regioner. Författarna Anders Rånlund, Arvid Segerström och Rebecka Strandberg har mångårig erfarenhet som konsulter med uppdrag inom offentlig sektor.